REVISTA orfeó català MÈXIC

SEGONA ÈPOCA / NÚM. 31 / TARDOR-HIVERN DE 1995

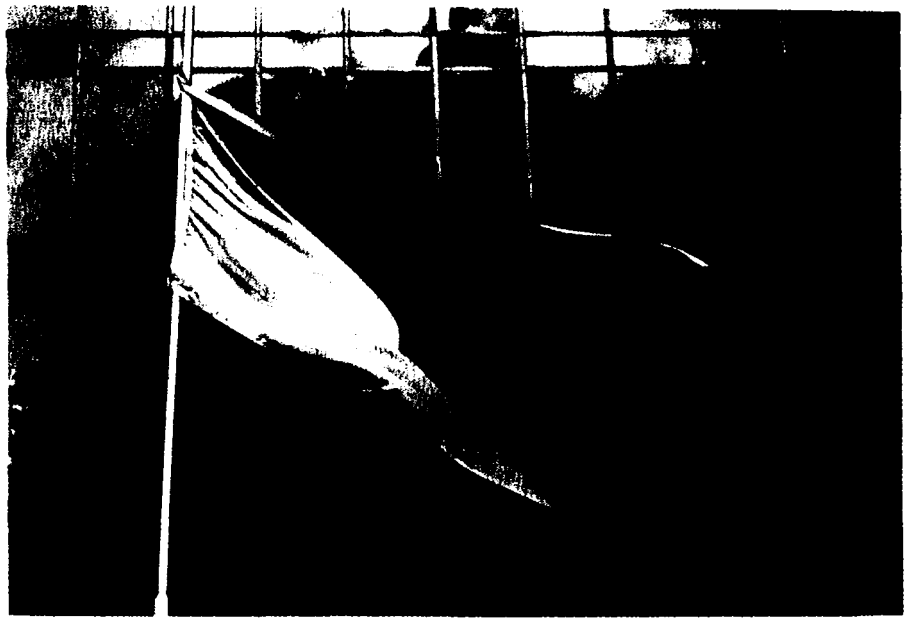

Assegurem la qualitat

Des de 1864 assegurem la qualitat del nostre servei amb una gestió eficaç a través d'una extensa **xarxa d'oficines** i agents professionals.

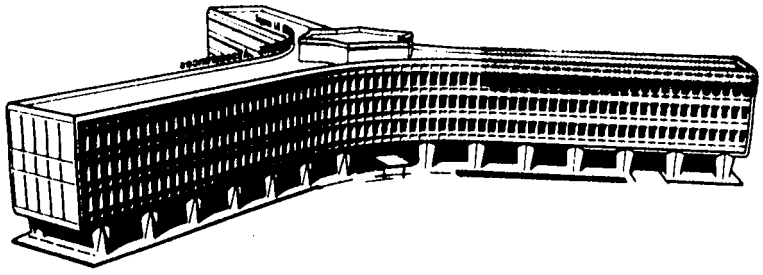

Assegurances CATALANA OCCIDENT

Asseguradors des del 1864

Oficines Centrals Edifici CATALANA OCCIDENTE. Av. Alcalde Barnils. Tel. (93) 582 05 00
Télex 93873. Telefax (93) 582 06 41. Apartat 29. 08190 SANT CUGAT DEL VALLÈS (Barcelona)

Generalitat de Catalunya

15 anys d'autonomia

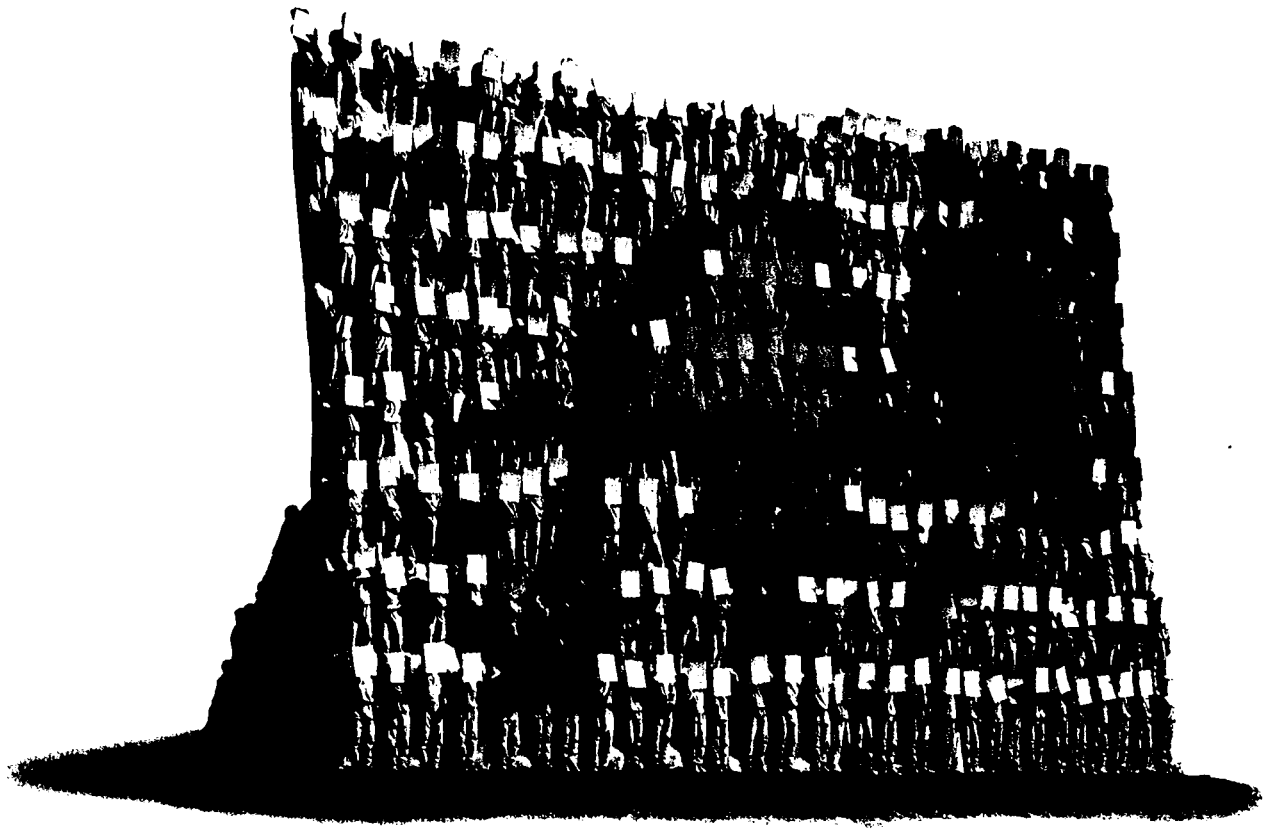

Més de 80 nous centres universitaris

Prop de 3.000 espais esportius més complets

Més de 5.000 llibres nous en català cada any

Més de 215.000 noves places escolars

48 teatres per gaudir de la cultura

20 nous albergs de joventut

ENTRE TOTS FEM CATALUNYA CAPDAVANTERA EN CULTURA.

15 anys d'Autonomia

Cataluya és cultura. I la cultura és la millor manera d'arribar a tothom. D'entendre i de fer-nos entendre. Des de fa quinze anys, l'autonomia ens ha permès impulsar la cultura, l'ensenyament i la normalització de la llengua catalana. Hem treballat per aconseguir que la nostra veu s'escolti arreu del món. En pintura, en literatura, en música, en esports... En qualsevol manifestació cultural. Avui Catalunya té la paraula. Per demostrar amb fets que, entre tots, podem construir un gran país. Capdavanter en cultura. El primer país del Mediterrani.

Tots som el motor de Catalunya.

No paris.

TRADICIÓ DE QUALITAT

DES DE 1954

INSURGENTES SUR 2465 / COL. SAN ÁNGEL / RESERVACIONS TELS. 660-3133 I 660-3258

Els plans de Financament

COMERCIAL AUTOMOTRIZ DE POZA RICA, S.A. DE C.V.
Blvd. Lazaro Cárdenas No. 1202
Tel. (91 782) 36392 y 33817
Col. 27 de Septiembre
C.P. 93320
Poza Rica, Ver.

TUXPAN AUTOMOTRIZ, S.A. DE C.V.
Arteaga No. 45
Tel. (91 783) 45897 y 401 11 y 40270
Col. Centro C.P. 92800
Tuxpan, Ver.

CAMIONES DE TAMPICO, MADERO Y ALTAMIRA, S.A. de C.V.
Av. Hidalgo No. 1609
Tel. (91 12) 170581 y 170604
Col. Manlove C.P. 89170
Tampico, Tamps.

TAXQUEÑA AUTOMOTRIZ, S.A. DE C.V.
Miguel A. de Quevedo No. 1030
Tel. (915) 5440484 y 6899366
Col. Atlántida C.P. 04370
México, D.F.

AUTOMOVILES COMPACTOS DE SAN LUIS, S.A. DE C.V.
Cuauhtemoc No. 880
Tel.13-28-29 13-50-54
Col. Burócrata C.P. 78270
San Luis Potosí, S.L.P.

DISTRIBUIDORA VOLKSWAGEN DE TAMPICO, S.A. DE C.V.
Blvd. A. López Mateos No. 4102
Tel. (9112) 281075 y 281288
Col. Universidad C.P.89339
Tampico Tamps.

MANTE AUTOMOTRIZ, S.A. DE C.V.
Luis Echeverría y Magiscatzin S/N
C.P. 89800 Tel. (91123) 21711 y 21712
Cd. Mante, Tamps.

Un grup especial per al client més distingit

GRUPO LTV S.A. DE C.V.

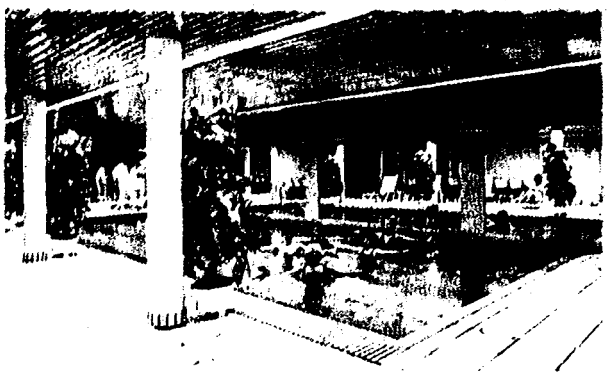

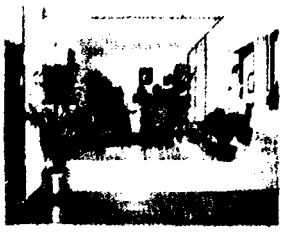

CENTRE TERMAL ROC BLANC ANDORRA

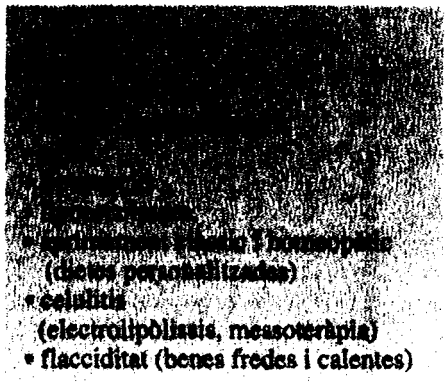

(dietes personalitzades)
• celulitis
(electrolipòlisis, messoteràpia)
• flaccidítat (bones fredes i calentes)

teràpies per al sistema circulatori (insuficiència venosa, pesantor de cames, esclerosi vascular):
• pressoteràpia
• drenatge limfàtic
• algoteràpia
• messoteràpia

altres programes:
• antiestrès
• aprimament
• aprimador reductor
• antitabac
• tractament gerovital (Dra. Asl
• thymoteràpia
• balneo teràpia
• oxigenoteràpia
• acupunctura

PROGRAMES PRE I POSTOPERATORIS

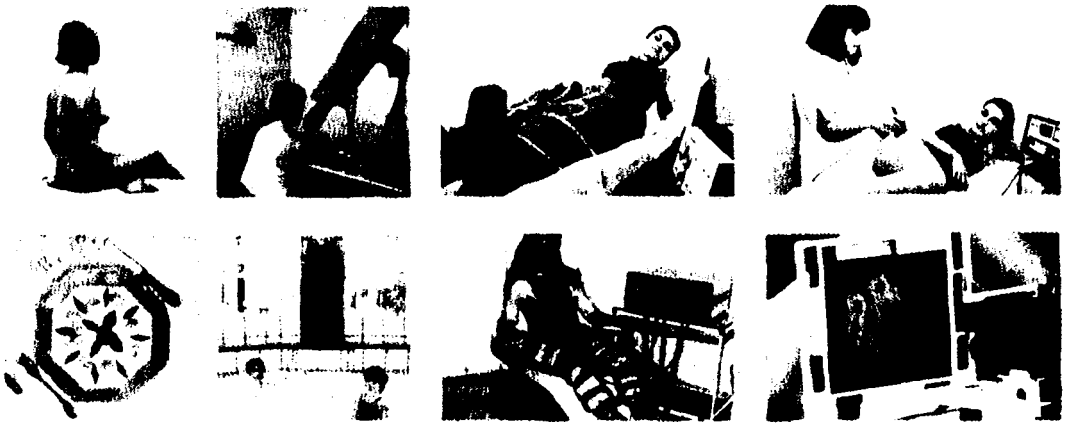

HOTEL ★★★★ LUXE
ROC BLANC
ANDORRA

SILK-FACE

NOVA PELL EN DEU DIES

elimini les seves arrugues

sense cirurgià

sense anestèsia

sense injectables

ABANS

DEU DIES DESPRÈS

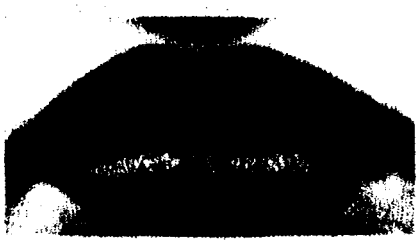

ABANS

DEU DIES DESPRÈS

VENEM KNOW-HOW EXCLUSIU PER A CADA PAIS

SILK-FACE

Alta tecnologia que supera altres tècniques anti-arrugues

Plaça Co-Prínceps 5. Les Escaldes-Andorra-Europa
Telex: 224 AND
Fax: 60 244
Telèfons: ANDORRA 21 486
INTERNACIONAL (33 628) 21 486

Auditori Nacional d'Andorra

L'Auditori Nacional d'Andorra a Ordino es va inaugurar el setembre de 1991. Ubicat en l'antic Museu de Ciències naturals de la casa Areny-Plandolit —un edifici de pedra de principis del segle XX del qual s'ha conservat l'estructura externa de pedra i s'ha habilitat l'interior per a la música. Té capacitat per a 500 persones i unes condicions acústiques excel.lents.

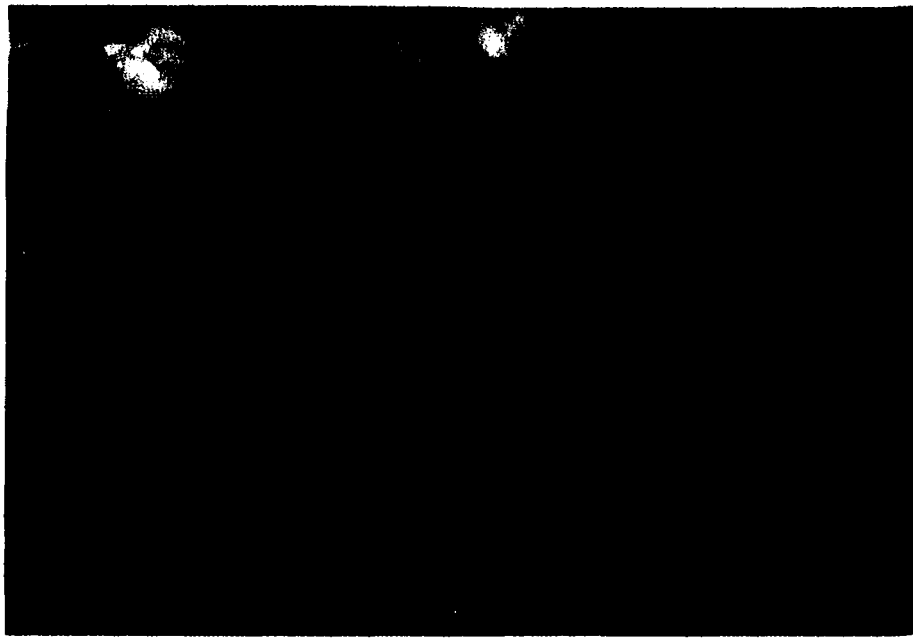

A l'Autidori Nacional d'Andorra hi han actuat prestigioses figures del món musical —destaquen entre altres Montserrat Caballé, Josep Carreras...— i any rera any s'hi celebra el Festival Internacional de Música d'Ordino.

Actualment l'Auditori acull una programació estable anual de música i és la seu de la jove Orquestra Nacional de Cambra d'Andorra.

Andorra

EL PAÍS DELS PIRINEUS

REVISTA DE L'ORFEÓ CATALÀ DE MÈXIC

Director
Martí Soler-Vinyes

Consell Editorial:
Bartomeu Costa-Amic,
president
Manuel R. Gaya i Canalda
Ramon Palazon i Bertran
Rodolf Santamaria i Playà
Josep Vidal i Aluja

Col.laboradors:
Ana Maria Palazon
Ferran Andreu i Rodríguez
Pau Ruiz i Gusils

Disseny i art:
Ramon Andreu i Dalmau
Jaume Soler Frost

ORFEÓ CATALÀ DE MÈXIC, A. C.
CONSELL DIRECTIU ANY 1995
President
Bartomeu Costa-Amic
Vice-president
Rodolf Santamaria i Playà
Secretari
Carles Gerhard i Hortet
Vice-secretari
Nèstor Calvet i Casanovas
Tresorer
Josep M. Mendizabal i Cornudella
Comptadora
Gabriela Nadal i Gama
Bibliotecària
Rosa M. Duran i Gili
Vocals
Emili Folch i Socias
Núria Casals i Domingo
Josep Oliveres i Vidal
Carles Bohigas i Bosch
Marta Ros i Bosch

Administradora:
Magdalena Úrsul i Solanes †
Marcela Zárate

Redacció i Administració:
Marsella 45, Colonia Juárez
06600 MÈXICO, D. F.
Telèfons: 207 51 14 / 525 09 25
Fax: 207 9310

Els autors són els únics responsables dels articles que signen

IMPRESO EN MÉXICO POR
Litoarte, S. A. de C. V.

SUMARI

EDITORIAL [6]

TRADUTTORE: TRADITTORE?
Fragments de poesia nàhuatl, per Jordi Gàlvez [7]
Salvador Espriu: Els set primers poemes del *Llibre de Sinera*, versió de Martí Soler [9]

NARRATIVA
El recanvi, per Josep M. Murià [11]

TEATRE
Judith (comèdia en tres actes), per Maria Lluïsa Algarra [13]

QUADERN D'APUNTS
L'Ipanema i els cent anys del general, per Josep Ribera i Salvans [23]

DES DE CATALUNYA
Expansió i floriment de la cultura a les comarques de Catalunya, per Albert Manent [26]

HOMENATGE
El meu mestre Joaquim Xirau, per Ramon Xirau [27]

CIÈNCIA
Salvador Armendares, premi ISHG 1995, per Ruy Pérez Tamayo [30]

HISTÒRIA
Una utopia compartida, per Anna Ribera Carbó [32]

REMEMBRANCES
Singulars anecdòtics V, per J. C. (Pep Poncell) [39]

COMARQUES
Riquesa de l'Urgellet, per Rosamar Gómez i Moliné [41]

Un aconteixement literari [25]
Activitats de l'any 1995 [44]

EDITORIAL

Molts són els suports que ens permeten arribar a les cases dels catalans de Mèxic i a molts punts institucionals de la nostra terra i de molts altres països, però no hi ha dubte que no ho podriem fer sense l'ajut de tots els nostres anunciants, grans i petits.

nostres

El fet que la nostra revista sigui gratuïta i que comporti, a més dels de la seva producció material, tota una altra sèrie de gastos que són els de la seva distribució i administració, fa que sense ells no poguéssim estar a les vostres mans, la qual cosa fa que depenguem del tot d'aquesta especial forma de finançament.

Ací, doncs, volem atreure l'atenció dels nostres lectors a la gran varietat de productes i serveis que s'anuncien a la nostra revista, així com al fet tan especial de que pertanyen als quatre cantons de Catalunya i Andorra, així com de les terres mexicanes. Però, a més, des de fa bastants números contem amb la col.laboració dels governs de Catalunya i d'Andorra, la qual cosa ens honora i ens enorgulleix, pel que representa de reconeixement envers la nostra tasca.

Tanmateix, creiem que és igualment fantàstic que tants i tants amics creguin en nosaltres i segueixin mantenint la seva fe en una publicació en català a "l'estranger" i, per què no dir-ho, segueixin creient en la capacitat de la diàspora per a mantindre el caliu català.

Hem de recomanar doncs als nostres lectors que també ells col.laborin amb la revista en una forma força directa i amical: utilitzant els serveis i productes que els nostres anunciants ens ofrenen amb la seguretat de que ací o a Catalunya o a Andorra, les seves empreses son quelcom més que simples empreses: són sobre tot empreses catalanes.

***

En un experiment que esperem que continui, Jordi Gàlvez (de Barcelona) i Martí Soler (de Mèxic), en un intercanvi que creiem interessant, llencen la idea de traduïr els textos que ens plaguin (ací, uns poemes nahues al català i uns altres d'Espriu al castellà) de les nostres dues cultures. Esperem que la idea fructifiqui i que els nostres col.laboradors vulguin seguir-nos el joc.*

PORTADA: Joan Duran, *e-15*, 1994, 244 x 122 cm

Fragments de poesia nàhuatl

JORDI GÀLVEZ

El text no és una versió directa del nàhuatl, sinó una traducció feta a partir de les versions espanyoles de León-Portilla i Garibay.

1.
Àligues i Tigres!
l'un rera l'altre anirem finant,
ningú no romandrà.

Mediteu-hi, oh prínceps de Huexotzinco,
per més que sigui de jade,
per més que sigui d'or,
també hi haurà d'anar,
a l'indret dels descarnats.

2.
Ai de mi:
sia així.
No tinc goig a la terra,
aquí.

Ah, semblantment vaig néixer,
semblantment vaig ser fet home.
Ah, només el bandeig
he vingut a conèixer
aquí, al món habitat.

3.
No t'entristeixis, jo conec el dolor:
amb dolor i angoixa sempre vivim en la terra.
Aquí arribà l'enuig, l'amargor
que dóna la vida: hi vivim dins.
No hi ha plors pels Àligues i Tigres:
tots anirem desapareixent: ningú no romandrà!

4.
No dos cops es neix, no dos cops hom és home:
només una vegada passem per la terra!

5.
De veres ho dic,
del cert, no és lloc de goig,
aquí en la terra.
Del cert, cal anar a un altre indret,
allà el goig sí que existeix.
O és que potser, sols en va venim a la terra?
Un altre és l'indret de la vida.
Allà vull anar,
allà cantaré del cert,
amb les aus més belles.
Allà gaudiré...

6.
Em sento ebri, ploro, pateixo;
quan en sé, dic i recordo:
Tant de bo no acabés mai,
tant de bo no morís jamai!
On és on no hi ha mort?
On és on hi ha victòria?
Allà jo hi fóra...
Tant de bo no acabés mai,
tant de bo no morís jamai!

7.
On és la sendera
que davalla al reialme dels morts,
on són els que ja no tenen cos?
Encara hi ha vida en aquella contrada
on s'és, tanmateix?

8.
On aniré? ai las!
on aniré?
On és la Dualitat...

Difícil, ah, difícil!
Potser és la llar de tothom
allà on són els mancats de cos,
dedins el cel,
o potser l'indret és aquí en la terra
allà on són els mancats de cos.

9.
Ai, tu has estat enviat, aquí a la terra,
on l'home es fatiga, on pena,
on hi ha dolor i s'angoixa,
on hi ha angúnia i aflicció que regnen i imperen.
Aquí hi ha fatic molest, hi ha cansament,
nafres, turment i dolor.

10.
Ningú, ningú, ningú
del cert no viu en la terra.

11.
Que en pau i delit passem la vida.
Veniu i gaudim-ne.
Que no ho facin els que viuen irosos,
la terra és tan ampla...!

12.
Només hem vingut a dormir,
només hem vingut a somniar:
No és pas veritat, no és pas veritat
que a la terra hem vingut a viure!

13.
És per això que deien els vells:
qui ha mort, ha esdevingut un déu.
Deien: "allà es va fer déu",
vol dir que és mort.

14.
"Com haurem de viure?
No es mou pas el Sol!
Com farem viure la gent de veres?
Que a costa nostra s'envigoreixi el Sol,
sacrifiquem-nos, morim tots!"

15.
No t'acovardeixis cor meu,
allà al combat, delejo morir d'un tall d'obsidiana!
Els nostres cors sols volen la mort de guerra.
Oh, els que sou a la lluita:
jo em delejo per la mort d'un tall d'obsidiana.
Els nostres cors sols volen la mort de guerra.

16.
Amb mort de guerra
us fareu conèixer.

17.
Ja se senten joiosos
els prínceps,
amb mort florida d'un tall d'obsidiana,
amb mort de guerra.

18.
Ufanosa de si mateixa
s'alça la ciutat de Mèxic-Tenochtitlan.
Aquí ningú no tem la mort de guerra.
Aquesta és la nostra glòria.
Aquest és el teu manament.

19.
Qui podrà commoure els fonaments del cel...?
Per les nostres fletxes,
pels nostres escuts,
està existint la ciutat.
Mèxic-Tenochtitlan hi subsisteix!

20.
Aleshores tot era bo,
i aleshores [els déus] van ser abatuts.
Hi havia saviesa en ells.
Aleshores no hi havia vici...
Aleshores no hi havia malaltia,
no hi havia mal d'ossos,
no hi havia febre per a ells,
no hi havia verola...

21.
Ells [els adzuls o espanyols] van ensenyar la por,
van venir a marcir les flors.
Per tal que visqués la seva flor,
van malmetre i xuclar les flors dels altres...

22.
Castrar el Sol!
Això van venir a fer els adzuls, aquí.*

Salvador Espriu: Els set primers poemes del Llibre de Sinera

VERSIÓ DE MARTÍ SOLER

[i]

Oye el rumor de golpes de azadón
tras de las altas bardas de piedra,
lentamente, sin descanso alguno,
más allá del continuo redil del tiempo.

Arrancan cepas y queman los sarmientos,
sobre tierra feraz se extiende el yermo.
Por el sinuoso riachuelo arrastro
los pasos nerviosos de mis pies de viejo.

La sapiencia clama al barbecho,
al carrizo seco que movía el viento:
"En mí contempla cómo te conviertes
de ti mismo en lograda muerte."

A la sombra, cavan los labriegos
los desnudos viñedos del invierno.
Ninguna luz en la oquedad del cielo.
Sólo los golpes en el hondo cierzo.

[ii]

Estás en tu invierno, y este frío de la tierra,
que despierta el vencejo, surge poco a poco,
brota de cada hoyo y se extiende y cubre
de conchas de secos caracolillos el cansancio del muro.
¡Ah, tantos pequeños esfuerzos vacíos de sentido,
tan lejos aún, y para siempre, del premio de los vidrios
que cobijan el derecho del sueño y la burla del amo!
Pero un pez luna burbujea en el mar oscurecido,
donde conozco bien el espesor de algas y sargazos,
y el viento escaso se acerca hasta el barbecho y deja
una membrana de niebla recordada en el fino hinojo.

[iii]

El viento por el hinojo esparcía
a pequeños jirones la rasgada niebla.

—Si intentas tomarla, se funde entre los dedos:
el recuerdo no podrá alcanzarla.

—Los ojos muy lentamente la van recogiendo,
pues saben y cuentan y nunca duermen.

El trapero va llenando el carro
de las mercancías de retazos.
Viene del corazón del sueño de la marisma,
al paso del rucio, al caer la tarde.
Se acerca por la sombra del camino
rumor de cascabeles escondidos.
Trae a rastras calosfríos nocturnos,
y despierta el canto de los grillos.
Se adentra poco a poco por la calle,
desde la extraña tristeza del tiempo.
Al detenerse ante el cancel,
desde la sombra lo contemplamos.

[iv]

Sentados en el cancel, en vísperas del verano,
al reposo del aire

—y la luz volvía de súbito más triste la claridad—,
por los arroyos llegaban lejanos ladridos de los perros
de las altas alquerías de la noche.
Pues todo el lomerío era noche, y el rumor
de un caminante cansado levantaba
de las sombras, poco a poco, el calosfrío.
Entonces, alguien dijo: "Hoy he visto
muchas golondrinas, como gorriones, por los campos."
Y otra voz: "Quizá lloverá pronto."
Y yo cerré los ojos y contemplaba
uno por uno, en santa paz, a mis muertos.
Y conocí este camino carente de su presencia
y cómo pasan los días que vendrán
por el largo vacío del arenal.

[v]

Como hoy tú, y como tú el que se adentra en el mañana,
levantábamos ayer sobre la húmeda arena
castillos que una y otra vez el mar estival borra
con su ancha, continua, mansa lengua de perro.
Todavía estamos en el arenal, y pasan a ras de ola
silbidos y humo de descoyuntados trenes de carga,
hacia el norte o hacia el sur, y se alejan por campos
extraños y totalmente cerrados al lento amor de los ojos.
Sombras de vigías, desde la Torre de los Hechizados,
velan el injusto reposo de quien se erige en dueño
de las más tristes horas. Hurgamos en busca de la sangre
del corazón del pozo agostado por los sueños,
con largos, aguzados bastones de mendigos viejos.
Ahora las pequeñas lomas que se alzan al poniente
se cubren una tras otra con mantillas de niebla
y van entrando en fila por el gran portón de la tarde,
paso a paso, pues repico por nuestro tiempo muerto.

[vi]

La mancha del sonido:
va cubriendo y extingue
altos cantos del aire,
las centellas del fuego.

Convertido en badajo
de campana agrietada,
convoco al pastoreo
la hambruna del rebaño.

Vientres anchos y blandos
dentro de la tierra hosca.
Poco a poco nos tienen
hozando aquellos hielos.

En su osario, tesoros
de densas galerías.
Bien pronto, el corazón
de hora extraña, nosotros,
vía empapada, lodo
sólo. Después, logrado,
ya para siempre, el polvo.

Mas ciegos palos hurgan
la sequedad del suelo
de esta nada. Llegaban
golpeando los barrotes
de las rejas cerradas,
y así herían mi sueño.

[vii]

Golpeaban los mendigos con sus bastones
los barrotes de las rejas de mi calle.
Temor de la sombra por el estallido del sol,
venían del camino de magueyes del Maltemps,
se acercaban poco a poco por la cuesta
y pedían limosna de cancel en cancel.
Una vez a la semana llegaban los miserables,
en una lenta, casi estática procesión,
y nos gritaban con voces de ronca cantilena
en el tenaz, obsceno mercado de tiznes y llagas.
La fila pasaba descendiendo hacia la plaza
y se perdía después, por los altos plátanos polvorientos,
más allá de la sombra ya lejana de los cipreses.
¡Sucios dejaban los portales, los patios,
el poco aire de mar, la luz entera del verano!
Pero aún quedaba, rezagado siempre, el viejo ciego
que lo contemplaba todo desde las llagas de los ojos,
ávidas, tintas en sangre, calientes,
abiertas sin respuesta alguna
a las preguntas de nuestro temor,
de par en par en el vacío hasta cubrirlas
la negrura del mosquerío en un súbito vuelo compacto.

El recanvi

JOSEP M. MURIÀ

El meu matrimoni no es pot pas dir que fos el producte d'un gran amor, no de bon tros. D'enamorament de veres no n'hi va haver mai. Les nostres relacions, tant abans com després de casar-nos, no van ser ni calentes ni fredes, sinó tebiones i prou. Quan festejàvem ens fèiem algun petonet sense massa pressió i encara no gaire sovint i mancat de tot afegitó tàctil. Una vegada que vaig intentar ficar-li la mà a la pitrera em va clavar una mossegada a un dit que per poc me l'escapça.

Físicament ella no valia res, però d'una lletjor més o menys acceptable. I jo, quinze anys més vell, tampoc no valia gran cosa. Va ser allò que ben bé se'n diu un casament de conveniència. Jo tenia uns dinerets que em donaven, sense cap feina, una renda modesteta, i ella tenia unes propietats que ben administrades, aquí sí amb una miqueta de feina, se'n podia treure força suc. Tot conjuminat amb encert en resultaria una magnífica aplicació del seny per poder-nos donar una bona vida. Ella, que era una assenyada admirable i que sabia moure amb immillorable traça les quatre regles aritmètiques, ho va calcular i planificar tot minuciosament: Jo l'ajudaria en la feina secundària de l'administració, aquella que sap fer tothom, i també aquella en la que no es toca cap cèntim, per tal d'evitar temptacions. Un tant per cent dels ingressos es destinaria al manteniment domèstic i de la resta ella en faria el que voldria. De la meva renda només en disposaria jo, per a mi tot sol. Sobre allò que se'n diu separació de bens, nosaltres hi afegíem de voluntats. Les condicions eren molt justes i beneficioses per ambdues parts. Se'n podia dir una unió de forces.

Pel que fa a les relacions íntimes, la cosa no pintava tan bé. Ella es vestia, desvestia i empolainava tancada en el seu *boudoir*, l'entrada al qual m'era rigorosament interdita. Dormíem a la mateixa cambra però en llits separats, col.locant-hi entre l'un i l'altre un penja-robes de peu amb una bata que feia de teló. El pitjor de tot, però, va ser el no poder-li veure mai ni un pam de cuixa. Se'm presentava amb una camisa d'aquelles que en temps de l'avior havien tingut certa acceptació, afortunadament molt restringida. Una camisa que cordada al coll arribava als turmells, amb la característica especial i digna de meditació de què a la part del davant i al degut nivell tenia un trau per on únicament es permetia la intimitat. I encara aquesta intimitat es restringia, puix que només m'era permesa, com a màxim, una sola vegada, a les fosques, d'una sola nit de la setmana del mig d'entre setmana i setmana. Mai no hem tingut fills, no sé si per culpa meva o d'ella, però qui sap si ha estat per culpa del trau.

Per tal d'ajustar l'equilibri conjugal, jo em vaig aconseguir un complement. El mantenia amb molta discreció, gairebé en secret, però, és clar, com que en aquestes coses sempre hi ha un tafaner que hi fica el nas, hi va haver qui ho va anar a xerrar a la meva dona. Un daltabaix? No res d'això. El xerraire va quedar ben fotut. Ella, mol tranquil.la, va comentar: "Me n'alegro, perquè un marit sense alguna amant no és un marit complet." I la nostra convivència va continuar igualment sense cap batzegada, suau, ben suau, propietats ben administrades, dinerets ben invertits, bona vida i amb la persistència del trau camiser.

Els fets que vingueren un temps després no sé si van ser fruit de conseqüència o si de generació autònoma, però això tan se val, el cas és que varen ser, encara que la conseqüència sempre tindria un sabor de mala llet.

M'estava desensopint tot just despertat de la migdiada, quan la minyona em va venir a dir que hi havia un jove, amb molt bona presència i ben educat, que em volia veure. El vaig fer passar a la sala, tot fent-li rebuda amb el cap encara una mica tèrbol, però amb prou claredat per comprovar que, efectivament, el visitant era un xicot molt polit, vestia amb elegància i es movia amb senyoriu i no gens encarcarat, però tenia una cara de babau que inspirava de seguida una mica de benvolença. Després d'un parell de frases complimentoses, d'aquelles de caixó, se'm presenta d'aquesta manera: "Un servidor (nom i cognoms) sóc el promès de la seva senyora." Jo, per rutina de les persones ben educades, vaig correspondre amb un "tant de gust....", tot quedant amb la boca oberta. Després d'uns segons sense alè vaig poder afegir, amb un to be de baix profund i trepidant: "Eh?"

Per tal d'evitar una reacció violenta per part meva, amb la possible i justificada caiguda d'una trompada, el minyó, que es veu que no s'ho esperava, es va posar precipitadament i embarbussant-se a donar-me explicacions. Per poder-lo entendre m'ho va haver de repetir tres vegades, i encara amb l'ajut meu, ben tranquil.litzador, assegurant-li, tot donant-me un copet al pit, de què em trobava enormement lluny de cometre cap crim passional, per la raó senzilla de la manca absoluta de passió. Més o menys aclarida i resumida, la situació era aquesta:

La meva dona, calculadora empedreïda, va calcular que degut a la diferència d'edat, a ella li tocarien molts anys de vídua. Ben lògic. I per tant li aniria molt bé de tornar-se a casar. Molt just. I els millors casaments són els de conveniència. Molt encertat. Els d'enamorament no tenen una base sòlida, són de fum i, per contradicció, porten a un excés de contacte físic. Una vergonya. Per això en topar-se amb aquest tanoca, l'hi va semblar fet a la mida per a futur marit: Curt de gambals i curt de feina (virtuts que el privarien de ficar-se en el que no n'havia de fer res), noi de casa bona amb prou recursos perquè ella no li hagués de costejar els complements, i, per acabar-ho d'arrodonir, una presència que feia bonic, condició que sempre afalaga les dones per calculadores que siguin. I ell va creure que quan quedés sense pares no sabria anar pel món ni tindria qui el fes anar endreçat, ben menjat i qui sap si una mica satisfet en altres coses, com, posem per cas, ensabonar-li l'esquena.

Tot això vaig voler que m'ho confirmés la meva futura vídua. Ella ho va fer punt per punt, amb una serenitat admirable. I per tal de tranquil.litzar-me, tant ella com ell em varen assegurar formalment que no tenien cap pressa. Jo, però, no m'hi vaig quedar del tot de tranquil, puix que en aquests casos un no sap mai on arriba la formalitat.

El que sí vaig creure del tot, per experiència, va ser en la promesa que el seu diguem-ne festeig seria d'una austeritat absoluta. I encara ella, a soles, em va afegir, per tal d'esborrar-me tot puntet de gelosia que em pogués importunar, i amb un gest d'intimitat digne d'agraïment, que mai dels mais no prescindiria de la camisa amb el trau.

En les relacions socials em vaig trobar que m'era una mica costerut haver-lo d'anomenar com "el promès de la meva senyora". En canvi a ella no li va cotar gens ni mica d'engegar a tort a i dret: "el meu marit de recanvi". *

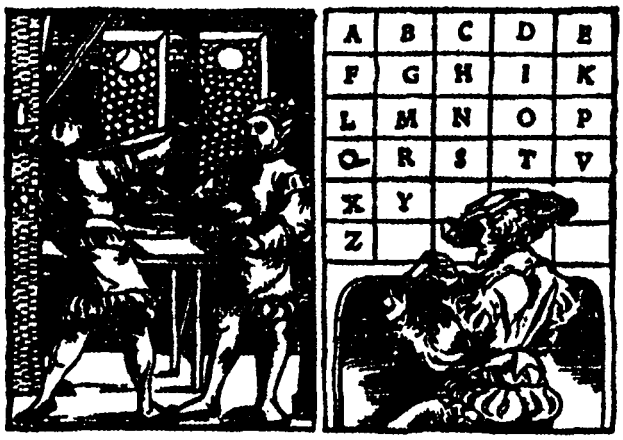

Judith

Comèdia en tres actes

MARIA LLUÏSA ALGARRA

Maria Lluïsa Algarra va morir l'any 1957. Companya i amiga dels dramaturgs que pendrien per assalt l'escena mexicana a la dècada dels anys cinquanta, va estrenar la seva primera obra a Mèxic (Primavera inútil) *l'any 1947, dirigida per José Ignacio Retes al gloriós escenari del Sindicat d'Electricistes, dissenyat per Seki Sano molt a la manera de Meyerhold. Ací va iniciar-se del tot la nova vida del teatre mexicà. Algun líder amb iniciativa va enderrocar el fòrum i les instal.lacions i va convertir-ho en un saló de festes. Aquella obra de Maria Lluïsa va despertar astorament i polèmica. El tema homosexual solament havia estat tocat una o dues vegades, i amb cautela, pels autors mexicans. I ara venia aquesta catalana refugiada, amiga de Max Aub i Buñuel, i amb tot el seu desmanyotament i la seva flacor i la seva estatura de més d'1.90, venia a ensenyar-nos elegància, tranquil.litat i ofici per a fer un drama que obria camins al teatre i a la franquesa que caracteritzaria la segona meitat del segle.*

Ací rescatem la primera (¿1936?) i famosa obra, Judith, *escrita en català, primer premi del primer concurs de teatre universitari de Catalunya i estrenada per la companyia d'Enric Borràs en plena guerra. Les seves pàgines havien desaparegut, fins que el seu marit i les seves filles les confiaren a la revista* Tramoya *(que publica la Universidad Veracruzana i dirigeixen Emilio Carballido i Eladio Cortés) com totes les demés obres de l'autora.*

[Aquesta nota ha estat redactada prenent com a base les notes dels números 30, 34-35 y 45 de la revista esmentada, i que inclouen les següents obres de Maria Lluïsa Algarra: Casandra, o la llave sin puerta, Primavera inútil *i la traducció al castellà de* Judith *feta per la nostra amiga Selma Ancira, que de fa un temps viu a Barcelona. Agraïm a Selma i a Emilio el seu interès per a que poguéssim incloure l'obra en aquestes pàgines. Ací reprodulm el primer acte i en el proper número reproduirem els altres dos.]*

PERSONATGES

JUDITH
EULÀLIA
MARIA ROSA
DONYA CARMEN
CRISTINA VILAROL
ÀNGEL
JOAQUIM
ENRIQUET
SENYOR ROMEU
SENYOR LLAVERIA
SALOMON VILAROL
ANTON

ACTE PRIMER

L'escena representa una saleta de confiança arranjada amb gust i quasi bé amb luxe. Dues portes en el fons, altre a la 1a. esquerra. A la lateral dreta, balcó que no cal sia practicable, amb les seves cortinetes o estors. En el segon terme de la lateral esquerra un divan multicolor amb coixins arrambat a la paret i més amunt, a l'abast de la mà del que seu en el divan, a alçària convenient, aquests moderns prestatges encastats, que contenen llibres, figuretes, etc. Al seu costat una tauleta amb un gerro amb flors, un cendrer, un paquet de cigarretes, etc. Altre taula a la dreta, plena de diaris i revistes, voltada de sofàs. Cadires. Tots aquells detalls que s'estimin agradables i escaients. Dreta i esquerra, les de l'actor.

Comença

En alçar-se el teló, Donya Carmen llegeix asseguda vora la taula de la dreta un diari, amb els lentes posats. Prop del balcó, Eulàlia es frega distretament les ungles amb un polissoir. *Mare i filla vesteixen trajos de casa molt elegants. Asseguda al sofà o divan de l'esquerra, amb els peus a dalt, Maria Rosa fulleja una revista il.lustrada, badallant amb freqüència. El seu vestit, les seves sabates i el seu aire en general, són "esportius" a no poder més. És una tarda de novembre. Una petita pausa.*

CARMEN (*tot mirant el diari*). Bé, vaja... Es necessita tenir un cinisme.

EULÀLIA. Què passa, mamà.

CARMEN. Aquest "cavaller Misteri", cronista de salons, potser en fa un gra massa en això de prendre el pèl a la gent. Parla amb els termes més encomiàstics de la soirée de la Caselles...

MARIA ROSA. Oh, la, la... Toca ferro!... (*Ho ha dit còmicament esverada.*)

EULÀLIA. Aleshores no hi ha dubte que és un cínic. A veure: llegeix...

CARMEN (*llegint*). Fixeu-vos: "La festa donada ahir nit per la senyora de Caselles a la seva magnífica residència..."

MARIA ROSA. Jo també tinc un magnífic raspall de dents... I una magnífica capsa de llustre per a netejar-me les sabates.

EULÀLIA. D'acord. Però, fes la mercè de no interrompre, Maria Rosa... és fastigós aquest vici teu.

MARIA ROSA. Té raó, no me'n recordava. Els teus vicis són deliciosos.

EULÀLIA. Impertinent! Me'n dono de menys de contestar-te. Continua, mamà.

CARMEN. M'heu fet perdre el punt. Ah, ja ho tinc. "...a la seva magnífica residència, obtingué caràcters de veritable aconteixement, en els anals de la nostra bona societat."

MARIA ROSA. Que l'apedreguin!

EULÀLIA. Fa riure!... No havia assistit des de la meva posada de llarg a una reunió més miserable ni més ridícula...

CARMEN, Ni jo, filla, ni jo... I espereu, espereu: això no és tot. També menciona el bufet.

EULÀLIA. Té la barra?

CARMEN. Per a donar i per a vendre, Eulàlia... (*Llegint:*) "El bufet fou exquisidament servit i tots els convidats en quedaren complagudíssims..."

EULÀLIA. Sandvitxos de mortadel.la i d'un foi-gras que semblava ciment. Xampany de tres pessetes l'ampolla...

CARMEN (*deixant el diari*). La veritat és que fou grotesca, lamentable...

MARIA ROSA. Pitjor que això, encara, mamà... Avorridíssim!...

EULÀLIA. A més, estava tot ple de gent cursi... Les Maleres, els Gistau, els Camp-Rodó... Feia fàstic... La majoria no sabien bellugar-se dins del trajo de nit, ni dansar amb gràcia ni fer una partida de bridge.

MARIA ROSA. Ni jugar al tennis una mica bé. És repugnant.

CARMEN. Cada cop ens allunyem més de la distinció i del refinament autèntics. Oh, si haguéssiu vist les reunions, els balls, les festes de la meva època... Quelcom apoteòsic. Una delícia... Allò era divertir-se!

MARIA ROSA. No ens facis dentetes, mamà.

CARMEN. Quina esplendidesa! Quin luxe! A En els parvenus, ni mirar-se'ls. Naturalment, acabaven per a fugir d'aquell ambient que trobaven massa que no era el seu. (*Sospira.*) Oh, no teníem pas temps les noies d'aleshores per a fer aquesta cara de prunes agres i aquest posat fastiguejat que feu vosaltres.

MARIA ROSA. Et creiem, et creiem, mamà. Però, "les noies d'aleshores" també éreu d'una altra manera. Badàveu per qualsevol bestiesa. Mentre que nosaltres... (*Badalla.*) Pel que a mi es refereix, declaro que ja no hi ha més que una cosa que em faci obrir la boca: el dentista. Estic de tornada de tot.

EULÀLIA (*mofant-se*). Als disset anys, marrec!... I jo, doncs, que en tinc vint-i-quatre, què hauria de dir?

MARIA ROSA. Tu? Tu no tens dret a dir res. El mes que ve et cases. No sé pas de què et queixes. L'existència hauria de semblar-te un camí de roses florides, un transsumpte del paradís. Esteu, el teu Angelet i tu, a punt de caramel... Especialment tu.

EULÀLIA (*picada, però afectant un posat burleta*). De debó?

MARIA ROSA. Et fons... Te'l mires amb uns ulls... Sembles una actriu italiana d'avantguerra. (*Riu.*)

CARMEN. No et posis inconvenient, Maria Rosa.

EULÀLIA. Deixa-la dir, mamà. la mocosa té enveja.

MARIA ROSA. És clar que sí. És que trobes que tens poca

sort? Per de prompte, soluciones el problema de l'avorriment. Et cases amb Àngel Maristany, un xicot que és el sex-appeal personificat, ric, noble, intel.ligent i comprensiu... Sobretot comprensiu. Aquesta qualitat li serà molt útil per a ajudar-lo a suportar les teves rareses... incalculables, com els tresors dels Nibelungs! (*S'alça.*)

EULÀLIA. Ets molt graciosa... Però més valdria que tot aquest ingeni que malgastes per a estar per casa, l'utilitzessis per a "pescar" a algú... d'una manera definitiva. Així no tindries perquè envejar-me a mi ni et ficaries en els meus assumptes.

MARIA ROSA (*amb èmfasi*). Seguiré els teus consells perquè la teva saviesa es infinida. (*Li fa una reverència. Després agafa el paquet de cigarretes que hi ha sobre la taula.*) Mira: l'Enric s'ha deixat les cigarretes. (*Les ensuma amb delícia.*) Són egípcies... M'en deixes fumar una, mamà?

CARMEN. No et deixo.

MARIA ROSA (*insinuant una rebequeria*). Només una, dona!

CARMEN. Ni una ni mitja. Ja saps com em desagrada, ho trobo baix, groller, de mal gust...

MARIA ROSA. I ara, mamà! Una cosa tan suggestiva, tan chic, tan cinematogràfica... Fa "vampiresa"... Judith mateix, fuma molt... (*Transició.*) Perquè li permets a ella i a nosaltres no, mamà?

EULÀLIA (*irònica*). És que tens interès en assemblar-te a Judith?

CARMEN. Fas unes preguntes, Maria Rosa... No te n'adones sobrerament del què passa amb Judith? Fa molt de temps que he renunciat a la meva autoritat sobre ella. Obra de la manera que li dóna la gana.

MARIA ROSA. Després de tot, pel que li serveix la llibertat! No, no: decididament no l'envejo com a tu, Eulàlia... Ha de portar una existència ensopidíssima. Sempre amb els seus llibrots, rodant qui sap per on, o tancada a la seva cambra. No sé si ja van quinze dies que no m'ha dirigit la paraula.

EULÀLIA. Els que vulguis. Si és neurastènica perduda!

CARMEN. Se l'ha de deixar per impossible! Mai no me n'he preocupat. Sempre m'ha fet l'efecte que de filles només en tenia dues. Ah! I a propòsit! No es pot passar d'avui de presentar-la a Àngel... Seria extraordinàriament incorrecte.

EULÀLIA. Les conveniències són a vegades ben imbècils, mamà. Ves què pot endonar-se-li a Àngel, la coneixença d'una bestiola incivil com Judith.

CARMEN. Malgrat tot, Eulàlia... Tu ho comprens... (*Eulàlia s'arronsa d'espatlles.*) Digues-li a Anton que vingui, Maria Rosa.

MARIA ROSA. De seguida. (*Va cap a la porta dreta del fons.*) I me'n vaig a casa de les Palau a jugar al ping-pong.

EULÀLIA. Trenca'ls-hi la cristalleria de part meva.

MARIA ROSA. Amb molt de gust... Però no avui. Avui els hi vull trencar per pròpia intenció.

EULÀLIA. Ves-te'n, ves-te'n, cap verd!

CARMEN. I que no triguis massa. Crida a l'Anton.

MARIA ROSA. Sí, mamà. (*Surt al passadís.*) Mira, precisament és aquí. (*Dirigint-se a Anton, encara invisible pel públic.*) Anton, la mamà et demana... Good-bye. (*Surt. Es creua amb Anton.*)

EULÀLIA. Adéu!... Quina tranquil.litat! Oh! Es posa inaguantable més de quatre vegades!... Li donaria un bolet de gust!

CARMEN (*indulgent*). Sí... és un crio... Però, no em negaràs que és preferible això... a allò altre. (*Enravenant-se lleugerament. Transició.*) Bé, Anton...

ANTON. Donya Carmen...

CARMEN. Escolta... Es tracta d'una cosa important. Ho dic perquè no em surtis després amb que no ho has entès. És desagradabilíssim haver de repetir les coses.

ANTON (*un xic aspre*). Ja m'ho penso.

CARMEN. Millor, doncs, si t'ho penses. A més, he observat que fa un quant temps, quan et repten, sembla que sentis ploure... O adoptes un posat sorneguer i respons inconveniències... Et prens masses llibertats, sents, Anton? Que faci vint anys que ets a casa, no significa res. Hi ha que guardar les distàncies.

ANTON. Està bé, donya Carmen...

CARMEN. Igual que aquesta costum de dir-me "Donya Carmen"... T'he repetit cinc centes vegades que m'anomenis "senyora" i te'm dirigeixis en tercera persona, especialment davant d'estranys. Queda entès?

ANTON (*amb posat de tip*). Sí, donya Carmen...

EULÀLIA (*irònica*). Ja ho veiem...

CARMEN (*sospirant*). Ets un altre cas perdut, Anton, fill... Més val que anem directament al que ens interessa. Tu saps que quan arriba del carrer, la senyoreta té dos camins per a anar a la seva cambra: per la banda del menjador i per aquí, passant

per aquella porta... (*Assenyala la de la lateral esquerra.*)

ANTON. Sí... I que sempre tria el camí lliure. Si hi ha gent al menjador, per aquí. Si n'hi ha aquí, pel menjador... No falla..., la qüestió és no topar-se amb ningú.

EULÀLIA (*a mitja veu i amb menyspreu*). L'estúpida...!

ANTON. Psé... Tothom té els seus tapets, senyoreta Eulàlia. Vostè mateixa, quan passa pel costat dels criats, sembla que s'hagi empassat un esteranyinador... Ni saluda, ni dóna el bon dia ni la bona nit.

EULÀLIA (*indignada per la "manca de respecte"*). Però, tu ho sents, mamà?

CARMEN. Silenci!... No se't pot sofrir, Anton. Com suposaràs, no té cridat per a consultar-te respecte al geni de les meves filles. El que vull saber: res més que el que vull saber. Sobren els comentaris. Saps tu a quina hora té per costum arribar a casa la senyoreta Judith, a la tarda?

ANTON. No en té de fixa... Però avui és dissabte. Els dissabtes arriba sempre a la mateixa, si fa o no fa. Ja hauria d'ésser aquí.

CARMEN. Bé, aleshores dóna't pressa. Tanca i treu la clau de la porta que comunica amb la cambra de la senyoreta Judith, pel menjador. Així no li quedarà altre remei que passar per aquesta saleta.

ANTON. Hum...! S'enfadarà!

EULÀLIA. Que s'enfadi. Serà molt divertit veure com fa esforços per a deixar anar més de dues paraules seguides.

CARMEN. Naturalment!... Mancaria altre cosa! He de parlar-l'hi amb tota urgència i no desitjo anar-la a empaitar al seu cau. Ja ho saps, Anton, a fer el que t'he dit.

ANTON. Està bé, està bé... (*Se'n va cap a la porta esquerra del fons. Es gira altre cop:*) Que consti que jo declino responsabilitats, eh?

CARMEN. I si no fossis tan pesat?

ANTON (*anant-se'n*). Perfectament, doncs... Ja veurem el que diu... Me la carregaré jo. Per què no la deixeu en pau? (*Desapareix.*)

EULÀLIA. És increïble, mamà, que haguem de recórrer a procediments d'aquesta mena per a dir uns mots a una persona que és de la nostra mateixa família i que viu sota el mateix sostre...

CARMEN. Què hi vols fer? Si des de molt menuda Judith és així!... Una criatura estranya, tancada, insociable... I totes aquestes característiques es refermaren d'ençà la mort del vostre pare... Judith tenia per a ell veritable follia... Li era inseparable. En canvi, a mi, sospito que no m'ha estimat mai.

EULÀLIA. Judith no és capaç d'estimar a ningú, mamà.

CARMEN (*displicent*). Psé!... Si vols que et sigui sincera, tampoc jo m'he amoïnat massa en esbrinar-ho. Tu tenies quatre anys quan Judith nasqué. Després d'ella i els altres dos següents, vingueren l'Enriquet i la Maria Rosa... No podia pas ocupar-me exclusivament d'ella. A més, ja comprendràs que jo tenia una sèrie de deures socials que acomplir. En definitiva, que abans de tenir temps de dedicar-m'hi, ja s'havia ella encarinyat amb son pare... Vaig veure la cosa perduda. Sigui dit amb tots els respectes a la seva memòria, filla meva, però el teu pare era un xiflat!...

EULÀLIA. Ja, ja!

CARMEN. Per de prompte, s'entestà en posar-li Judith. Aquesta va ésser la primera discòrdia que la criatura va promoure, perquè, és clar, jo m'hi oposava...

EULÀLIA. Quina extravagància!... Així ha sortit ella.

CARMEN (*indignada amb els mateixos records*). Judith! ...Sí, sí; estic d'acord també en que ella hauria estat d'una altre manera d'haver-la batejat amb un nom... decent. A més, deuria incolcar-li tota aquella col.lecció de teories absurdes que ell tenia... Aquelles cèlebres teories que intentà exposar-me a mi en els primers anys de matrimoni. Però jo no estava per cantarelles. Ell ho va comprendre de seguida i desistí. A tu també et vaig salvar de la catàstrofe.

EULÀLIA. Gràcies, mamà.

CARMEN. Ja pots donar-me-les. Però a Judith sí que se la féu a la mida del seu gust. La va fer estudiar i llegir una porció de llibres imbècils. Aquí ho tens tot. I les conseqüències: que jo la consideri com una dispesa a casa meva.

EULÀLIA. Bah! Després de tot, si és ximple, que ens amoïni el menys possible.

CARMEN. Sí, tens tota la raó.

EULÀLIA. A mi, no és això, no, el que em molesta. Bon vent! Ni ganes de tenir-hi tractes. El que m'indigna és aquesta suprema indiferència, aquests aires d'emperadriu que em gasta. Es fa la interessant... Es pensa superior... Superior!... Quina gràcia!...

CARMEN (*interrompent-la*). Calla!... (*Apareix Judith*

per la porta esquerra del fons. Vesteix un trajo sastre i du el capell a la mà i uns quants llibres sota el braç. És una noia de vint anys, aspre, silenciosa i esquerpa: d'ella emana un aire d'infinita tristesa, d'indiferència, de fadiga, de rebel.lió callada, però constant. Té sempre un gest de supèrbia i d'independència, especialment quan se l'ataca.)

JUDITH (*travessant l'espai que hi ha entre la porta esquerra del fons i de la mateixa lateral, sense intenció d'aturar-se*). Bones tardes.

CARMEN. Hola!... Un moment, Judith. No vagis tan de pressa. Oi que em faràs la mercè d'esperar-me uns minuts?

JUDITH (*que té la mà al pom de la porta i que s'ha girat un xic estranyada*). Què vols?

CARMEN. Això, que m'escoltis. Tinc necessitat de parlar-te. Però no a tanta distància. No m'agrada cridar. Acosta't.

JUDITH. No et seria el mateix una altra estona, mamà? Tinc els segons contats i...

CARMEN (*molt seca*). Jo no haig de fer-ne res. Acosta't, et dic. (*Judith avança lentament cap al centre de l'escena.*) Em sembla que hi ha encara amb mi una resta d'autoritat per a obligar-te a que em prestis un xic d'atenció, no trobes? (*Judith roman callada.*) Contesta!

JUDITH (*a mitja veu*). Sí, mamà. És això el que vols que respongui?

CARMEN. Precisament. Ets encara en situació d'obeirme. Aquesta independència desmesurada de que frueixes, aquest entrar i sortir a les hores que et sembla i obrar sense que ningú et demani compte de res, és una concessió que jo et faig... donada la teva manera d'ésser. No vull tenir disgustos: estimo massa la meva tranquil.litat. Però quan jo t'ordeni quelcom, m'has de fer cas, ho tens entès?

JUDITH (*baixet*). Sí, mamà...

CARMEN. Bé, doncs... (*Ja amb la displicència que empra sempre que parla amb Judith.*) Ja deus saber que l'Eulàlia és promesa.

JUDITH (*arronçant-se d'espatlles*). No ho sabia...

EULÀLIA. Quines coses de suposar tu també, mamà! Ella no s'assabenta mai de res.

JUDITH. Del que no m'interessa, mai!

EULÀLIA. Oh! No t'imaginis que aquesta indiferència m'omple d'angoixa i de tribulació... Gens, gens ni mica... Satisfetíssima i encantada de la vida sense el teu... interès.

JUDITH. I jo me'n felicito... (*A donya Carmen:*) T'agrairia que abreugessis. Sacrifico el meu temps per coses importants, però no per sentir agudeses més o menys reeixides.

CARMEN. Sí, jo també ho desitjo. Es casen pel desembre. El seu futur, l'Àngel Maristany, ha estat presentat a tota la família... menys a tu. No pot prosseguir aquesta situació, si tenim en compte que la boda és el mes que ve.

JUDITH. No sé perquè no. No sóc pas jo la que haig de casar-me amb Àngel Maristany.

EULÀLIA. Afortunadament per ell. (*Riu.*)

CARMEN. Tu no entens res de conveniències socials, Judith. Si hi entenguessis, altre cosa series tu. (*Judith té un somriure de menyspreu.*) De manera que és absolutament indispensable la teva presentació. Serà avui mateix i aquí, dintre d'una estona. Pots estar preparada.

JUDITH (*amb accent d'estranyesa.*) Preparada?

EULÀLIA. Sí, dona... (*Mofeta.*) Et donem temps perquè t'habituis al paper que hauràs de representar: el d'una noia ben educada, sociable, quasi, quasi normal... No et pensis que no ens farem càrrec de l'esforç que això significa per tu... Però, un dia és un dia!

CARMEN. Exacte. Procura situar-te... Només haurem de sofrir uns instants: els necessaris perquè l'Àngel no es trobi després amb una cunyada que no sàpiga d'on li ha sortit. Feràs la mercè de mostrar-te comunicativa i agradosa: jo no sé fins on arriben les teves possibilitats en aquesta qüestió. Però recorda't de que es tracta de dues coses tan transcendents com són evitar el ridícul i procurar per la felicitat d'Eulàlia.

EULÀLIA. No diguis cursileries, mamà. Cap d'aquestes dues coses tenen transcendència ni preocupen a Judith en absolut. No és cert?

JUDITH (*somrient amb indiferència*). De vegades sembles intel.ligent.

EULÀLIA. Ho sóc amb tot i no posar cara d'esfinx ni fer-me la interessant pels racons. (*Entra Enriquet per la porta dreta del fons.*)

ENRIQUET. Hola, mamà... (*S'inclina per besar-la.*) Quin sant s'ha trencat el coll? Reunió familiar, tenim?

CARMEN. Sí, fill meu. Però no t'espantis. Res de gravetat. (*Eulàlia riu.*) Tenia d'advertir quelcom a Judith. D'on surts tan d'hora?

EULÀLIA. T'has comprat el cotxe? (*Judith s'ha allunyat cap els estants de llibres i en cerca algun i el fulleja.*)

ENRIQUET. Sí que me l'he comprat. És a baix al garatge. Un "Billy" fantàstic. He estat provant-lo tota la tarda amb l'Ernest Serra i en Llauradó. Va que els àngels hi canten. Una delícia. . .!

CARMEN. Les mateixes paraules de sempre. D'aquí sis dies ja n'estàs tip i te'l vens per dos rals.

ENRIQUET. No, mamà, no! I ara! És el meu, el meu! Apa, veniu-lo a veure. Fora mandra, que la cosa s'ho val.

EULÀLIA. Anem-hi, mamà, anem-hi, abans de que ja no hi siguem a temps. (*Van tots menys Judith cap a la porta dreta del fons.*) Digues, Enric. . . És una cosa així com el dels Marimon?

ENRIQUET. Bah! El meu no pot comparar-se-li. És molt més ràpid! Sembla un llamp!

CARMEN. Un dia te n'aniràs de cap contra un arbre i sortirem tots en el diari.

ENRIQUET. No siguis carcunda, mamà. És un cotxe seguríssim. (*Surten per la porta dreta del fons. Al quedar-se sola, Judith s'asseu pensívola i distreta al divan, amb un llibre entre les mans. Resta uns moments immòbil, fins que sent la veu d'Anton que ha aparegut per la porta esquerra del fons.*)

ANTON (*avançant amb certa timidesa*). Senyoreta Judith. . .

JUDITH (*un xic brusca*). Què vols?

ANTON. Senyoreta Judith, he estat jo qui ha tancat amb clau l'altre porta, perquè vostè no pogués passar per allà.

JUDITH. I què?

ANTON. Venia a pregar-li que no s'enutjés amb mi. Ha estat la seva mamà qui m'ha obligat. . . Jo ja m'hi oposava amb totes les meves forces, ja, però. . .

JUDITH (*sense mirar-se'l*). No tens perquè donar-me excuses. Jo no te les demano. (*Una pausa.*) En definitiva, ets tan hipòcrita com tots els altres.

ANTON. Oh, senyoreta, no mereixo que vostè em digui això.

JUDITH. No, si després de tot, no és pas teva tota la culpa. Forçosament ells havien d'encomanar-te alguns dels seus vicis. (*S'alça.*) Em repugna tractar-vos. (*Deixant anar per fi el torrent contingut de la seva indignació.*) Perquè no han de deixar-me completament tranquil.la, aïllada, lluny del seu món grotesc i miserable? Perquè? Perquè han de barrejar-me a les seves comèdies imbècils? No és prou gros el suplici de tenir-los de veure cada dia i cada dia haver de passar pel seu costat i cada dia haver de sentir fragments de les seves converses insubstancials?

ANTON. Una mica de paciència, senyoreta Judith. . .

JUDITH. No vull tenir paciència!. . . No prescindeixo jo totalment d'ells? Doncs, que prescindeixin ells també de mi. Però no així, a mitges, com fan ara: totalment! Com si jo no existís. Aleshores jo podria fer-me la il.lusió de que no existeixen ells, tampoc.

ANTON. Però, senyoreta, si és la seva família. . . La seva família. . .!

JUDITH. No diguis bestieses, Anton. La meva família. . .! Quina importància, quin valor positiu té això? Perquè no sols és que no m'importin: és que els detesto. I ells experimenten els mateixos sentiments envers mi. M'odien amb un odi sense pal.liatius, sense atenuants. Per molt menys es deixa de saludar pel carrer a un conegut. Perquè, doncs, ha d'haver-hi cap mena de lligam entre ells i jo? Per aquesta cosa "accidental" de que siguin la meva família?

ANTON. Vostè no pensava així respecte al seu papà que en pau descansi. . .

JUDITH (*després d'una petita pausa, amb un to de veu fosc i lentament*). Amb el meu pare. . . amb el meu pare era completament distint. . . Jo l'adorava. . . I ell també a Judith. . . (*Reaccionant.*) Però ell tampoc els podia veure. . . Mai m'ho havia dit, però jo ho sabia. . . Llegia en els seus ulls tot el seu menyspreu i a vegades tot el seu dolor. L'havien fet sofrir. És una altra de les coses que mai podré perdona'ls-hi.

ANTON. Em sembla que venen. Sento veus.

JUDITH. Me'n vaig, aleshores. . . No puc suportar-los: m'irriten!. . . (*Se'n va per la porta lateral esquerra. Anton desapareix per l'esquerra del fons. Per la dreta, parlant animadament, apareixen donya Carmen, Eulàlia i Enriquet.*)

ENRIQUET. Bé, què us ha semblat? És o no és una joia?

EULÀLIA. És una joia. Una mena de "Koh-i-noor" amb rodes. . .

ENRIQUET. M'he lluït triant-lo. Ja us ho deia. Es veu, oi, que tinc bon gust?

EULÀLIA (*mordaç*). Sí, que tu tens bon gust i que la mamà té pessetes. Tot, tot es veu.

ENRIQUET. D'aquesta manera es fa el crèdit, dona. Ah! I a propòsit de pessetes. . .

EULÀLIA. Prepara't, mamà...

ENRIQUET. Quina alarmista. No n'hi ha per tant. Per mil "pàfies" fastigoses...

CARMEN (*esgarrifada*). "Pàfies"?

EULÀLIA. "Pàfies"!... De qui aprens aquestes expressions tan acadèmiques, Enriquet? De la gent del Ritz?

ENRIQUET. Bé, doncs... per mil pessetes indecents... Què són per tu, mami? Una misèria. I en canvi, si sabessis la falta que a mi em fan...

CARMEN. Ah, però... És que vols que jo te les doni?

EULÀLIA. Doncs, què et creies? Que te les oferia? Tanmateix, a vegades, ets d'una ingenuïtat...

CARMEN. No fa pas gaires dies que te'n vaig donar mil. El dissabte de l'altra setmana, mira... Mil "pàfies"... Jo no entenc el que fas dels diners...

EULÀLIA. Se'ls gasta. Senzillíssim!...

ENRIQUET. Has de tenir en compte, mamà, que m'he comprat el cotxe... i que tinc una mà de despeses... A més... a més, l'Eulàlia es casa el mes que ve...

EULÀLIA (*rient, mofeta*). És que ens vols ajudar a posar casa?

ENRIQUET (*amb tota la barra*). No. És que et vull fer un obsequi.

CARMEN. Aaaah!...

EULÀLIA. Un obsequi... Aleshores, callo. Però et prego pel que més vulguis, que no m'obsequiïs amb unes setrilleres. Les detesto. Qualsevol cosa de noranta cinc cèntims menys unes setrilleres.

CARMEN (*rient*). Bé, vaja, te les donaré. Et donaré les mil pessetes. Dintre de tot, tens gràcia a demanar-les.

EULÀLIA (*que s'ha apropat al balcó i mira pels vidres*). És clar... L'entrenament... (*Com si es fixés en quelcom que hi ha al carrer. Transició.*) L'hem feta bona!...

CARMEN. Què passa, Eulàlia?

EULÀLIA. Els Vilarol! La senyora Cristina i el seu marit. Acaben d'entrar a l'escala.

CARMEN. N'estàs segura?

EULÀLIA. Dissortadament, seguríssima. Ara si que no en fugim.

ENRIQUET. Quina llauna! Jo me'n vaig!...

CARMEN. Nosaltres no podem fer el mateix. Què inoportuns. Jo no els puc resistir. M'ataquen els nervis...

EULÀLIA. I a mi... Si els haguessis vist arribar. Ell anava, almenys, dues passes enrera.

CARMEN. Si allò no és un home. És una bleda!...

EULÀLIA. El prefereixo a la seva muller, encara. (*Anton entra per la porta dreta del fons.*)

ANTON. Hi ha els senyors Vilarol. Els faig passar aquí?

CARMEN. Si, però espera't... Encara no. Primer m'haig de refer. (*Maquinalment es passa la mà pel pentinat.*) Uix!... Ja podrien anar a amoïnar a un altre!...

ENRIQUET. Salvi's qui pugui. Adéu!... (*Se'n va cap a la porta esquerra del fons. Des de la llinda:*) Que us divertiu!

CARMEN. Pots comptar!... (*Enriquet desapareix rient.*) Quan vagis cap a la cuina, ja pots posar totes les escombres a inrevés, Anton. Apa, els pots fer entrar. (*Anton es retira. Donya Carmen s'alça.*) I que no hi ha altre remei que rebre'ls.

EULÀLIA. No hi ha altre remei. Xit!... Ja són aquí. (*Apareix altra volta Anton per la dreta precedint a Cristina i a Salomon Vilarol. Anton es retira immediatament. Cristina entra bellugant-se molt. És paperera a tot ésser i parla molt de pressa. En canvi, el seu marit fa un posat d'infeliç que inspira compassió. En veure els seus visitants, donya Carmen i Eulàlia afecten una amabilitat exageradíssima. Donya Carmen i Cristina es besen efusivament.*)

CARMEN. Estimada Cristina... Quina sorpresa tan agradable!...

CRISTINA. No ens esperàveu, oi? Teniem tantes ganes de veure-us!... I tu, Eulàlia? (*Altres petons sorollosos a Eulàlia, mentre donya Carmen dóna la mà al senyor Vilarol.*) Estàs feta una preciositat! Que consti que la visita és per tu!...

EULÀLIA. Honoradíssima, senyora Vilarol... Però em sembla que la mamà no li perdona l'oblit en que ens tenen. No fa pas gaire que se'n queixava...

CRISTINA. Oh, filleta... Si sabessis. No sabem per quin cantó girar-nos. En Salomon ho pot dir, oi, Salomon? (*Continua parlant, sense esperar la resposta del seu marit.*) Tants i tants compromisos com tenim! No podem pas fer el que volem!...

CARMEN. Bah, bah... Excuses. No hi ha dret de tenir-nos abandonats així... És veritat que el bo es fa sempre esperar, però de totes maneres...

CRISTINA. Però si ja li dic, Carmen, ja li dic que portem una temporada terrible. És un tràfec, no descansem, és que no descansem. En Salomon ho pot dir, oi, Salomon? (*Mateix joc.*) I sense humor per a res!

Hem tingut a en Clo-cló molt malaltet: ens pensàvem que se'ns moria... Quin disgust!...

CARMEN. En Clo-cló?

EULÀLIA. Sí, mamà, és el seu gosset pequinès. No te'n recordes?

CRISTINA. Oh, ha arribat molt greu, molt greu. Hem passat uns dies de trasbals, sense menjar i sense dormir. Pot dir-ho en Salomon, oi, Salomon? (*Mateix joc.*) Sortosament ara ja és fora de perill. I hem decidit venir aquesta tarda a fer'ls-hi una visiteta. Que estan tots bé? I l'Enriquet? I la Maria Rosa?

CARMEN. Han sortit no fa pas gaire estona. Quin greu que els hi sabrà quan s'assabentin de que vostès han vingut.

CRISTINA. Oh! I quines criatures tan adorables! I l'altre? Com es diu? Judith, oi? Sempre m'oblido de preguntar per ella. Encara és tan... esquerpota?

EULÀLIA. Encara, encara, senyora Vilarol.

CARMEN. Geni i figura... Això sí que no té pas remei.

CRISTINA. Ves si és estrany!... No se la veu amb vostès ni per casualitat enlloc, enlloc. Una noia tan jove a qui hauria d'interessar d'alternar, com les altres... Per mi, perdonin-me, però, per mi, que deu ésser una mena de grilladura.

EULÀLIA. Tots n'estem plenament convençuts.

CRISTINA. Ai, sí! Quina pena! (*Transició.*) I tu, quan et cases, bona peça?

EULÀLIA. El mes que ve, senyora Vilarol.

CARMEN. Ells s'entesten en que sigui pel desembre... Si no apareixen contrarietats de darrera hora...

VILAROL (*atrevint-se a parlar*). I qui... qui és el promès?

CRISTINA. Sembles tonto, Salomon!... No saps qui és el promès? L'Àngel Maristany, home! El fill dels Maristany! Aquell xicot tan distingit, tan gentil, tan elegant... Quina parella encisadora! A mi aquestes coses m'emocionen: m'emocionen, no puc ferhi més. Jo sempre he estat molt romàntica!...

EULÀLIA. Sí?

CRISTINA. Molt!... Moltíssim. M'arriba tot al cor, de seguida. (*Apareix Anton per la dreta del fons.*)

ANTON. Ha arribat el senyor Maristanys!...

CRISTINA. Oh! Ell?

CARMEN. Fes-lo passar aquí mateix, Anton. (*Anton es retira.*)

EULÀLIA. És la seva hora. No mai fa tard mai. (*Va cap a la porta dreta del fons per a rebre'l. Surt al passadís però no desapareix del tot pel públic.*)

CRISTINA. És ben veritat que el món és dels joves... i dels enamorats... No et fa enveja, Salomon?

VILAROL. Ja se sap, dona! Jo també he estat jove!

CRISTINA. Oh, però quina diferència!... (*Sospira. Per la porta dreta del fons, apareixen Àngel i Eulàlia. Aquesta es repenja suaument al seu braç. Donya Carmen s'apropa a un timbre o campaneta que hi ha prop del marc de la porta i truca Anton.*)

ÀNGEL. Déu vos guard!... Vostès aquí, senyors Vilarol? (*Els hi dóna la mà cordialment.*) És tota una sorpresa!...

VILAROL. Com anem, Maristany.

CRISTINA. Com desitjava saludar-lo! Quan fa uns moments l'han anunciat, cregui'm: el cor m'ha fet un bot. El volia veure de prop ara que és tan afortunat! (*Apareix Anton per la dreta del fons.*)

ÀNGEL. Déu em puniria de la manera més terrible si m'atrevia a queixar-me, senyora Vilarol!...

CARMEN (*a Anton*). Avisa a la senyoreta Judith. (*Anton travessa l'escena i desapareix per la lateral esquerra.*)

CRISTINA. No és necessari manifestar-li com desitjo que siguin molt feliços. I que mai, mai, vingui res a enterbolir la seva felicitat.

ÀNGEL. Reconeguts per sempre, senyora...

CARMEN. I la seva neboda, Cristina? La Roser... No deien que també es casava?

CRISTINA. També, també li manca poc... (*A Àngel i Eulàlia.*) Peró, vagin, vagin vostès a parlar de les seves coses... Si ens en fem càrrec. No calen els compliments. Això que anem a dir ara, no els interessa el més mínim. Els hi costaria molt fer-ho veure.

ÀNGEL. De cap manera...

EULÀLIA. I ara! Nosaltres gustossíssims. Però vull mostrar a Àngel un llibre nou. Si vostès ho permeten...

VILAROL. Facin, facin... (*Eulàlia s'enduu a Àngel cap a l'esquerra en direcció dels estants dels llibres. Els altres resten asseguts a la dreta parlant en veu baixa.*)

EULÀLIA. Estàs d'enhorabona, avui...

ÀNGEL. Perquè?

EULÀLIA. Tu diràs. No fas més que arribar i et trobes amb aquest parell de pesombres. I d'aquí una mica et presentaran a Judith!... Tot un programa!

ÀNGEL. Judith? La teva germana-enigma?

EULÀLIA. Més aviat la germana-neura. A la mamà se li ha ficat al cap presentar-te-la. Ja l'ha fet anar a cridar. Diu que és incorrecte que estiguem a punt de casar-nos i que encara no coneguis a la que ha

d'ésser la teva cunyada. Manies... Per mi que sense conèixer-la tens una sort... És d'allò més salvatge i desequilibrat que he vist!...

ÀNGEL. Sí que ha d'ésser molt rara... Amb el temps que fa que tracto els teus, encara no he tingut ocasió de conèixer-la. Únicament sé que tens una germana amb un nom exòtic i intrigant: Judith!...

EULÀLIA. Amb un nom absurd! Tota ella és absurditat i extravagància!...

ÀNGEL. Tinc una curiositat immensa. Estic content de que aquesta tarda me la presenteu.

EULÀLIA. Es nota que no saps el pa que s'hi dóna. Tindrem una escena violentíssima, desagradable. No sap ni vol saber res de normes socials. És una misàntropa!...

ÀNGEL (*compassiu*). Pobre!...

EULÀLIA. No cal que la planyis... N'està molt satisfeta, ella, del seu geni. Es dóna una importància!... Ja és aquí!... Mira-la!... (*A la porta lateral esquerra apareix Judith: en fer-se càrrec de la reunió, instintivament fa un moviment com per a retrocedir, però es domina i avança unes passes. Tots es giren. Una pausa.*)

CRISTINA. Calla... Però, no és Judith? La seva filla Judith, Carmen?

CARMEN. La mateixa, Cristina. (*A Judith.*) Vina, apropa't... No els recordes?

JUDITH. Tinc una vaga idea. Els senyors Vilarol, no? (*Fredament, sense donar'ls-hi la mà.*) Com estan?

CRISTINA. Bé, filleta... Moltes gràcies... I tu? Quasi no et recordava. Ets tan cara de veure...

CARMEN. Et presento, Judith, a Àngel Maristany, el promès d'Eulàlia.

ÀNGEL. Tant de gust... (*Li allarga la mà i, després d'una petita vacil.lació, Judith li dóna també la seva.*)

CRISTINA. Ah, però, és que encara no es coneixien?

ÀNGEL (*diplomàtic*). No hi havia hagut ocasió... Però tant és que hagi estat més tard com més d'hora, no és així, Judith?

JUDITH (*somrient, amb una punteta d'ironia*). Efectivament... tant és!...

CRISTINA. I pensar que en Salomon quan es va casar coneixia quasi bé millor a tots els de la meva família que a mi...

VILAROL. Oh, aquesta va ésser precisament la causa de que em casés. Si t'arribo a conèixer bé a tu...

CRISTINA. Calla, calla, comediant. Qualsevol que et sentís. Després que em vaig sacrificar!... Tenia una munió de pretendents: però em vas fer llàstima, i... (*Judith s'ha separat lentament del grup que parla i s'apropa al balcó, mirant abstreta a través dels vidres. Àngel, durant tota l'escena, no deixa de mirar-la, encuriosit.*)

CARMEN. Vaja, Cristina... No es queixi del seu marit. Està mal avesada, vostè...

VILAROL. No sé què més vol. La deixo parlar sempre a ella, que és, com si diguéssim, fer la seva felicitat...!

EULÀLIA. Regni l'harmonia. Res de discussions: són de mal auguri. No et sembla, Àngel?

ÀNGEL (*distret*). Què deies? Ah, sí!... Més val parlar d'afinitats que de divergències matrimonials, davant de dos atrevits que volen emprendre la gran aventura...

CARMEN. Volen ara venir a veure el trousseau d'Eulàlia?

CRISTINA. Oh, sí; amb molt de gust! (*S'alcen.*) I els presents; en deus haver tingut molts, oi?

EULÀLIA. Moltíssims. Veritables preciositats. Els hi mostrarem. Vostès són de confiança. Vens, Àngel?

ÀNGEL. No... Jo encara no he de veure el trousseau. Em quedaré a fumar una cigarreta.

EULÀLIA. Tu mateix. Fins després!... (*Se'n va cap a la porta del fons esquerra.*)

CRISTINA. Res m'agrada tant com veure presents de noces. M'emociona, però m'agrada... Recordo que quan jo vaig casar-me... (*Desapareixen pel fons esquerra. Àngel encén una cigarreta i s'asseu en una de les butaques, sense deixar de mirar a Judith. Aquesta, a l'adonar-se que els han deixat sols, té un moviment que denota les ganes d'anar-se'n.*)

ÀNGEL. Li prego que no se'n vagi, Judith. Que no te'n vagis. Em dones permís per a tutejar-te?

JUDITH (*amb un arronsament d'espatlles*). Tutegi'm... si això li dóna gust...

ÀNGEL. No és que em doni gust: hi ha una altre raó més poderosa. A tu i a mi ens unirà molt aviat un vincle de parentela... Serem germans polítics... i espero que molt bons amics...

JUDITH (*irònica*). N'està segur?

ÀNGEL (*amb fermesa*). Absoluta, completament segur... a pesar d'aquell expressiu "tant és"... de fa uns moments. "Tant és haver-te conegut tard com aviat: no penso fer cas de tu. No m'interesses..." No és això?

JUDITH. El felicito per la seva penetració... i per la

facilitat amb que interpreta els pensaments dels altres.

ÀNGEL. Gràcies... Però mira, Judith: jo no em conformo ni em dono per vençut. Jo arribo a tu amb un formidable bagatge de cordialitat i simpatia. No et considero insensible com perquè apreciïs amb indiferència aquesta amistat que t'ofereixo, ni cruel com perquè em deixis marxar portant al cor l'amargantor del meu fracàs.

JUDITH (*sense cedir*). Segurament l'han posat ja en antecedents respecte a mi ... De la meva poca afició a relacionar-me amb la gent... i del meu odi a tot el que sigui conversa inútil. Sóc... com ells diuen: no hi ha cap dubte. Ho lamento pel seu optimisme.

ÀNGEL (*lentament*). I què penses tu del meu optimisme? És que el poses en el mateix pla de la indiferència que se t'apropa... o de la malfiança o de la tafaneria vulgar? Judith, tu ets una dona com les altres... amb una ànima com la de les altres. Els camins que hi duen no són tan laberíntics com sembla: només requereixen que hom s'inclini vers ells, disposat a seguir-los... Tal vegada ets com ets tan sols perquè encara no hi ha hagut ningú que s'hagi aturat a comprendre't...

JUDITH. Ningú s'atura a comprendre ningú. Dóna massa feina. Més val emprar el temps en un mateix.

ÀNGEL. No, Judith... No tot és egoisme... has tingut la dissort d'avançar per una ruta solitària, fosca, trista... I totes les ombres han anat penetrant en tu, i t'allunyes dels altres perquè creus que ells mai arribaran a interpretar el que sents.

JUDITH. No. M'allunyo dels altres perquè la seva societat em repugna. Perquè els detesto a ells, per ells mateixos. Perquè m'irriten les seves paraules falses i les seves idees buides.

ÀNGEL. Pobre Judith!... Necessites que algú suavitzi poc a poc aquesta amargor intensa. Que desfaci aquest escepticisme cru, que et deslliuri de la teva petita tragèdia espiritual. Aleshores... aleshores veuràs com en el món hi ha moments d'una joia tan pura, tan sublim, que amb ells sols n'hi ha prou per a redimir-te de tot un dia de sofriment... Que la vida és bonica i que hi ha bellesa i hi ha encís arreu on tu posis els ulls disposada a trobar-les-hi... Que els homes són bons i són generosos pel sol fet d'ésser homes...

JUDITH (*somrient lleument i tutejant-lo sense donar-se'n compte*). Ets un poeta, però no m'arribes a convèncer...

ÀNGEL. Jo no intento convence't. Has d'ésser tu mateixa, la que vagi avançant de mica en mica... vers l'alliberament...

JUDITH. Vers l'alliberament? No. No és alliberament haver de suportar els altres, disculpar les seves baixeses, cercar bellesa i cercar encís a totes les nicieses que fan o diuen. És esclavatge!...

ÀNGEL. Hauries de témer més, encara, l'esclavatge d'aquest tirà despòtic que portes en tu mateixa... que et demana independència a tota costa, que et tortura, que t'aniquila... Vence'l, Judith! Vence'l! (*Per la porta esquerra del fons apareixen altra vegada Cristina, donya Carmen, Eulàlia i Vilarol.*)

CRISTINA. Una meravella!... Una veritable meravella! Quines coses tan primoroses! Oh! Estic realment emocionada, oi, Salomon? Que per molts anys en puguis fruir, estimada Eulàlia!...

EULÀLIA. Moltes gràcies, senyora Vilarol, en vida de vostè!...

CARMEN. La veritat és que hem volgut fer les coses com calia... No hem mirat prim. (*Eulàlia s'aparta i es reuneix amb Àngel.*) És la primera filla que se'm casa.

EULÀLIA (*apart a Àngel*). Què? Què me'n dius? És o no és una estúpida?

ÀNGEL. No, Eulàlia... És un altre defecte el seu encara més perillós, més inexorable.

EULÀLIA. Quin?

ÀNGEL. Té massa intel.ligència... (*Eulàlia s'arronsa d'espatlles.*)

TELÓ I FI DE L'ACTE PRIMER

L'Ipanema i els cent anys del general

JOSEP RIBERA I SALVANS

Bon temps durant el dia i previst bo per a la nit. El cel tapat i el mar lleugerament picat amb una temperatura agradable de 21 graus. Això era part del comunicat meteorològic. El vaixell creuava el golf de Biscaia enfilant cap a l'horitzó atlàntic. El grup de gallecs de bord escrivien un missatge al seu poble que deia: "A la vista de Finisterre, rebi el poble gallec la salutació dels que en aquest moment dolorós anem cap a l'exili. No perdeu l'esperança, mantingueu dret l'esperit que no trigarà a caure el traïdor que per tres anys ha omplert Galícia de morts i de dol les seves llars. Visca Galícia lliure, visca la República, a baix Franco!" Després de fer-ne lectura el missatge es posà dins d'una ampolla que fou llençada al mar, esperant que les onades la fessin arribar a la costa mentre cantaven el seu himne. Això passava a la coberta de l'Ipanema la tarda del 13 de juny del 1939. L'Ipanema era el segon vaixell que traslladava refugiats de la guerra civil espanyola de costes franceses a Mèxic i en ell viatjava el meu pare, procedent com tots de la desfeta i de l'inevitable camp de concentració francès.

Durant 26 dies de travessia es publicà i distribuí un diari de bord, cicloestil.lat i modest. La col.lecció dels 26 números la tinc enquadernada i l'he llegit i repassat moltes vegades. He comentat repetidament que algun especialista hauria de fer un estudi dels diaris de bord dels vaixells que portaren els refugiats d'Europa a Amèrica, ja que l'anàlisi dels material ens donaria molta llum sobre l'esperit d'aquella gent que, amb raó per a sentir-se desfets en aquells moments en què s'iniciava un esqueixat desarrelament, traslluïen un esperit de lluita, de represa i de reconstrucció. Fixeu-vos que en el missatge referit eren els que marxaven els que donaven esperança als que restaven. S'hi troba un afany d'informació, d'organització, de projectes i fins i tot d'humor. Segurament en tornaré a parlar en futures ocasions perquè el tema s'ho val. Ara però ho refereixo per a parlar d'una altra cosa.

Vull explicar com començà aquell diari de bord. En les dues primeres pàgines del primer número hi ha un missatge del president del SERE, F. de Azcárate, titolat: "L'adéu del SERE als emigrants de l'Ipanema". En aquell article i entre frases d'estímul a la integritat ideològica dels que marxaven, es diu que, mantenint-la, "corres-

pondreu dignament al gest, noble entre tots, del gran poble mexicà i de la gran figura del president Cárdenas que avui la dirigeix i la simbolitza davant del món, allargant al caigut una mà amiga, en aquest cas podem dir sense eufemismes una mà germana". Amb aquestes primeres paraules s'iniciava la travessia. A l'acabar-la el miler d'embarcats augmentà en un membre el dia abans d'arribar a Veracruz. El diari ens diu que va néixer un petit polissó al qual es decidí posar-li el nom de Lázaro. I heus aquí el tema: el principi i el final de la navegació de l'Ipanema venien regits per un nom ja inesborrable i que ràpidament es feia llegenda, el de Lázaro Cárdenas!

Han passat cinquanta sis anys des d'aleshores. Permanentment els catalans hem agraït a Mèxic, però especialment a Cárdenas, no sols la generositat i el bon fer sinó aquella finor de maneres tant mexicana que revertint les coses feia que en la commemoració de la República el 14 d'abril de 1957 ell ens digués: "...i a l'arribar vostès a aquesta terra nostra entregaren el seu talent i les seves energies a intensificar el cultiu dels camps, a augmentar la producció de les fàbriques, a avivar la claretat de les aules, a edificar i honrar les seves llars i a fer junt amb nosaltres més gran la nació mexicana. D'aquesta forma han fet vostès honor a la nostra hospitalitat i a la nostra Pàtria".

La majoria de la gent dels vaixells que navegaven cap al golf de Mèxic poc sabia del país que els acolliria i menys haurien pogut mai imaginar de fer-hi cap. Però des de feia temps tots havien après un nom que se'ls havia fet entranyable i que ressonava pel món gràcies a la política internacional del seu govern. Una política consistent en dret, liberal, democràtica i antitotalitària que s'havia fet present a Europa quan el Mèxic remot i poc conegut votava en 1936 a la Societat de les Nacions a favor de sancions contra Itàlia per la invasió de Mussolini a Etiopia. I també per protestar quan Àustria i Polònia foren dominades pel nazisme, mentre les potències vergonyosament callaven. Se l'acusava i alguns encara el titllen d'extremista d'esquerra, però indignà els comunistres mexicans i d'arreu quan a l'ésser Finlàndia envaïda per Rússia envià un radical missatge de simpatia al poble finès. Però entre tots aquests fets que l'honoraven s'ha considerat i és evident que l'actitud decidida de Cárdenas amb la República espanyola fou el punt més conspicu de la intervenció de Mèxic en assumptes internacionals. Al sorgir els primers disturbis a Espanya, Mèxic adopta una postura estrictament basada en el dret internacional. No es diu res que no s'hagi dit. Mèxic envia a Espanya armes i municions, Cárdenas consent que molts mexicans s'enllistin a l'exèrcit republicà, dóna assil a cinc cents nens als que ell i els seus ofereixen un tracte familiar i sempre que fou necessari es proporciona suport a la República.

Això sabien de Mèxic els que s'hi venien a refugiar. I sabien que podien venir-hi perquè Cárdenas els hi havia obert les portes del país de bat a bat. Aquell any informà al Congrés dient: "Davant del compliment de deures universals d'hospitalitat i de les desgràcies col.lectives d'Espanya, s'han obert les portes de Mèxic als elements republicans que no poden estar en la seva pàtria sense perill de les seves vides i per considerar a més que es tracta d'una aportació de força humana i de raça afí a la nostra en esperit i sang... Donem la benvinguda als refugiats espanyols perquè l'aportació d'aqueixes energies humanes vénen a contribuir amb la seva capacitat i esforç al desenvolupament i progrés de la nació." De nou trobem barrejades la generositat, la justificació política i la finor mexicana de ressaltar les contribucions que farien aquells a qui s'ajudava.

Han passat molts anys. I el 21 de maig d'enguany se'n compliren cent del dia que a Jiquilpan, Michoacán, neixia el nostre personatge, segurament el més notable del Mèxic d'aquest segle. Per les seves dimensions històriques el país hauria d'haver fet de 1995 un any de commemoracions oficials ressonants, però l'actual situació política ho ha reduït a mínimes i indispensables expressions. En pla particular es creà una comissió presidida per la vídua, donya Amalia Solórzano de Cárdenas, que organitzà tot un cicle d'activitatrs de caire acadèmic a l'aixopluc de la Universitat Nacional (UNAM), de la Universitat Metropolitana (UAM) i del Centre d'Estudis de la Revolució Mexicana de Jiquilpan, per a estudiar els diferents aspectes de la vida política i de la gestió governativa de l'estadista oïdor de la seva gent i de la veu dels seu temps i realitzador dels canvis difícils i traumàtics que el país requeria. En les conferències que tingueren lloc al llarg de l'any es destacaren totes les facetes cabdals de la seva presidència: intervencionisme estatal, presidencialisme, unificació obrera i unificació pagesa, reforma agrària, educació socialista, expropiació petrolera i política internacional. Treballs bons

i necessaris d'investigació d'una època conflictiva i en la que es forjava la infraestructura del Mèxic modern. Però poca cosa més s'ha fet per a recordar-ho com calia.

Als catalans com a col.lectivitat no ens correspon més que la consideració i el record de la seva política internacional encara que individualment poguem aplaudir o no les altres activitats de govern. En un acte que tingué lloc a l'Orfeó Català de Mèxic el mes de juliol, commemoràrem l'aniversari barrejats en l'organització amb centres espanyols i amb la Universitat Obrera de Mèxic. Per a donya Amalia, que hi assistí, fou una commemoració de l'exili espanyol. Llàstima! Jo lamento que a l'hora dels agraïments hàgim d'anar a remolc de l'agraïment general d'Espanya. Teniem l'oportunitat i l'obligació de mostrar com a nació i com a col.lectivitat el nostre afecte a la família Cárdenas i penso que ho haviem de fer d'una manera diferenciada. I ho penso perquè sempre he cregut que Lázaro Cárdenas no és sols la gran figura de la història del seu país sinó que amb la seva actuació envers nosaltres es convertí també en un personatge destacadíssim de la història contemporània de Catalunya.

Per això, quan donya Amalia es retirava de l'acte li vàreig demanar uns minuts, invitant-la a passar a la sala de la planta baixa del nostre estatge, on tenim, al costat d'una placa de Francesc Macià, un relleu en bronze amb l'efígie del seu marit, amb una inscripció que diu: "Al general Lázaro Cárdenas que obrí generosament als catalans les portes de Mèxic. Març del 1971." Li vàreig recordar que ella havia assistit a la col.locació que es feu a la mort del general, en el nostre estatge anterior del carrer de Bolívar, i que l'haviem traslladat a la nova llar quan ens canviàrem. Vàreig testimoniar-li a nom de tots que mentre es drecin les parets de la casa de Catalunya a Mèxic hi conservarem el testimoni de la mèmòria de Cárdenas, com a mostra permanent de l'agraïment d'una gent i d'un país, però també com a record de causes essencials per les que els catalans han lluitat sempre i a les que Lázaro Cárdenas, a Mèxic i arreu on s'oferí, entregà les seves dots de gran home del seu temps: la llibertat i la justícia.

Si voleu no parlem de la política de Mèxic, però sí parlem com a homes lliures i dignes. Llibertat i dignitat que Cárdenas ens va permetre. En el centenari del seu naixement i en record i homentage a la seva figura, si la família Cárdenas viu més pressionada i qüestionada que en altres èpoques és quan li hem de fer arribar amb noblesa la nostra solidaritat humana i lleial. Com si encara l'Ipanema i els demés vaixells atlàntics naveguessin amb la proa orientada a Mèxic, empesos per un nom que ja s'havia fet mite.*

desembre de 1995

UN ACONTEIXEMENT LITERARI

El Center for Catalan Studies de The Catholic University of America de Washington, D.C., i la Fundació Paulí Bellet de la mateixa ciutat han celebrat enguany (el 15 d'octubre) el II Certamen Literari (II Petits Jocs Florals de la Diàspora Catalana).

Recordem ara que en el número 25 de la nostra revista publicàrem una selecció de poemes de *Clam d'amor i terra* del nostre col.laborador Joaquim Torres (Pau Delmon), que obtingué la Flor Natural en el I Certamen (celebrat el 30 de setembre de 1993). Avui volem compartir l'alegria de Josep M. Murià i el propi Joaquim Torres, ja que en el II Certamen obtingueren la Flor Natural el primer (amb *L'últim recull*) i un accèssit el segon (pel llibre de narracions *Bocins de vida*).

Des d'ací anunciem que en el proper número de la revista publicarem una selecció d'ambdós premis.*

Expansió i floriment de la cultura a les comarques de Catalunya

ALBERT MANENT

Encara que la divisió territorial no va ser aprovada fins que ja havia esclatat la guerra civil, les comarques, o la majoria d'elles, havien gaudit sempre d'un prestigi tradicional. Ara bé, al segle XIX, per exemple, donada la dificultat de les comunicacions, l'escassedat de llicenciats universitaris o en estudis mitjans i la influència castellanitzadora, que s'havia accentuat en aquell segle, feia que la cultura es difongués amb força dificultat.

L'aparició del diari-setmanari *La Renaixença*, a la fi del segle, va promoure una certa coordinació entre les persones il.lustrades de les comarques catalanes i el nucli central de Barcelona. Aquest fet ha quedat ben clar després de la publicació de l'obra de Josep M. Ollé Romeu, *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic* (1995), on hi ha les dades essencials dels 250 compromissaris que van participar en aquell aplec catalanista i que provenen de comarques ben diverses.

Al segle XX augmentà el nombre de revistes de caire literari o artístic, sovint minoritàries. I a poc a poc van sortint, sobretot als caps de comarca, algun diari i força publicacions periòdiques en català. Joan Givanel i Mas o Lluís Bertran i Pijoan en van publicar abans de la guerra dos utilíssims inventaris. I l'any 1966 Rafael Tasis i Joan Torrent i Fàbregas van editar la monumental *Història de la premsa catalana*, en dos volums, que recull una gran quantitat d'aquestes revistes comarcals i locals les quals durant la dictadura de Primo de Rivera van patir moltes suspensions i amb la dictadura del general Franco van desaparèixer i en algun cas escadusser van tornar a sortir, forçosament en castellà.

Des de poc abans de la mort del dictador Franco van començar a publicar-se revistes locals. Tanmateix calia sempre el permís de Madrid, o del govern civil o de vegades del "Jefe local del Movimiento". Però la desaparició de les traves va crear unes grans expectatives i en un quart de segle les revistes locals i comarcals són unes tres-centes. És símptoma clar d'aquest afany de cercar les pròpies arrels, de divulgar la cultura pròpia o general o de mantenir el contacte amb tota la gent del poble, bo i explicant la vida social que s'hi desenvolupa. Aquest fenomen no s'havia donat mai a Catalunya i és impossible de seguir "les palpitacions del temps", com deia Xènius, d'aquesta munió de publicacions. Amb l'afegit que alguns diaris molt arrelats, com *El Punt* de Girona, van fent noves edicions per a d'altres comarques i ja han arribat, per exemple, al Maresme o al Barcelonès (Badalona i Sant Adrià). Alguns setmanaris, com el *Nou 9* de Vic i *Regió 7* de Manresa, s'han convertit pràcticament en diari. Recordem també que a Girona hi ha un altre diari en català —*Diari de Girona*—, que a Lleida n'hi ha tres, però només un en català i els altres amb una barrija-barreja bilingüe i que a Tarragona n'hi ha un en català, *Reus Diari*, i el *Diari de Tarragona* on la presència del català és mínima.

La Generalitat ha publicat un inventari on recull amb detall aquestes publicacions. A més a més, s'ha donat un fenomen paral.lel: l'explosió bibliogràfica d'obres de matèria local i comarcal. Penso que en aquest quart de segle se'n deuen haver publicat prop d'un miler. I no es tracta sols de la història clàssica de la localitat sinó d'estudis parcials sobre economia, agricultura, demografia, art, vida popular, etc. Algun dia caldrà fer una gran exposició d'aquestes obres ja que n'hi ha que són gairebé desconegudes perquè es queden sovint als magatzems de l'ajuntament que les patrocina.

Crec que als catalans que viuen a l'expatriació els pot interessar aquest esbós de panorama i que molts d'ells, vinculats a un o altre poble, confirmaran aquest fet de la florida de les revistes i de la història local.*

HOMENATGE

El meu mestre Joaquim Xirau

RAMON XIRAU

Aquestes paraules foren pronunciades a l'acte que, en honor del centenari del neixement de Joaquim Xirau, es celebrà a l'Ateneo Español de México. Les pròpies paraules de Ramon Xirau expliquen qui va compondre la taula. La versió catalana és de Martí Soler.

Aquí en aquesta sala de l'Ateneu, devant de la doble presència d'Antonio Machado i d'Alfonso Reyes, vull també recordar el meu pare i mestre.

Però abans van aquests agraïments per als que han participat a la taula d'avui: Gabriela Hernández, que està preparant una tesi de maestria sobre Joaquim Xirau; Ricardo Guerra, que l'escoltà a la Facultat de Filosofia i Lletres; Bernabé Navarro, que tan a costat seu va ésser en cursos i seminaris, i, està clar, Leopoldo Zea, que sempre li mostrà afecte i simpatia. Per cert, tant Navarro com Zea escribiren cada un texts exactes i esplèndis quan va morir Joaquim Xirau, el 10 d'abril de 1946, enfront de "Mascarones", la casa de tots nosaltres. Gràcies també a Leonor Sarmiento, que amb tanta precisió i delicadesa ha organitzat aquest acte.

Passo ara no tant a parlar de la filosofia de Joaquim Xirau – quelcom en parlaré – sinó de la seva persona, aquella persona disciplinada i entusiasta que fou el meu pare.

Abans, un parell d'anècdotes. Arribàrem a aquesta Amèrica els meus pares i Joan Xirau, germà del pare i que amb el temps seria professor a Morèlia, per l'agost del 39. El vaixell que ens portà fou enfonsat dos viatges després a un bombardeig a la ciutat de Rotterdam, cosa que és ben indicativa de dates dramàtiques. De Nova York a Mèxic, durant cinc dies i cinc nits, viatjàrem en òmnibus, un d'aquests Greyhounds que encare existeixen. Nou descobriment, després de Nova York: el de les amplíssimes distàncies d'aquest continent americà, quan s'arriba de la brevetat de les distàncies europees. Una nit a Monterrey. Gran manifestació. El meu pare, que tot ho volia saber, preguntà a un home de què es tractava. Aquest li digué: "¿Vénen d'Espanya?" I afegí per a major optimisme de Joaquim Xirau: "Doncs ací es posaran les coses molt pitjor." Crec que sense saber-ho estàvem en mig de la campanya d'Almazán. Mai ho esbrinàrem del tot.

A l'arribada a la ciutat de Mèxic se'ns instalà a un petit hotel del carrer Héroes. Nova sorpresa i sorpresa meravellosa. El propietari de l'hotel, nordamericà, alt, eixut, de nom que se m'escapa, recità poemes en nàhuatl llegits d'un llibre que havia publicat en anglès: *The song of Quetzalcoatl*. Primer contacte amb el món indígena. A més, al dia següent d'haver arribat a Mèxic, el passeig de la Reforma. Emocionat, el pare exclamà: "Això és París". I de veritat era hermós aquell passeig on es veien encara homes i dones a cavall.

Molt aviat s'ens presentaren les tres dimensions de Mèxic: la prehispànica que desseguida s'arrodoniria quan visitàrem les piràmides, la virreinal i la moderna.

Un fet que durant els últims anys m'ha sorprès: Que n'éren de joves molts d'aquells espanyols de l'exili del 39! A l'arribar a Mèxic la meva mare tenia pels volts dels 44 anys; José Gaos, vell amic del meu pare en dies madrilenys, tenia uns 38 anys i Adolfo Sánchez Vázquez que sí que havia fet la guerra uns 25 o 26.

Alguns altres fets.

Joaquim Xirau havia nascut el 26 de juny de 1895 a Figueres, capital de l'Alt Empordà, aquesta terra lluminosa que des dels Pirineus —vall rera vall, oliveres, vinyes, hortes— arriba al mar, a aquella mar que Lluís Nicolau d'Olwer anomenà en un famós llibre "el pont de la mar blava". Aquest mar que Joaquim Xirau havia navegat junt amb els seus germans repetidament: a rem, a vela, rara vegada a motor. A Figueres habia estat el seu profesor de lògica Antoni Subias Gonzalvo, pare de Pilar, que més endavant seria la dona de Joaquim.

Estusis universitaris a Barcelona, doble doctorat a Madrid (tesi sobre Leibniz en filosofia, sobre Rousseau en dret). Allí conegué a Zubiri, a Gaos, a García Morente i, sobretot, a Ortega y Gasset, les conferències del qual seguia amb atenció sense comulgar amb moltes de les idees que exposava. Decisiva a Madrid la seva coneixença amb Manuel Bartolomé Cossío, el seu veritable mestre, aquell mestre les idees del qual —les de la Institución Libre de Enseñanza— haurien d'influir sense dubte a les idees pedagògiques de Joaquim Xirau. A Barcelona, les seves activitats més plenes: relació entre filosofia i psicologia, col.laboració amb el doctor Emili Mira, Direcció de Cultura, professorat a la Universitat, de la qual fou degà de la Facultat de Filosofia del 1934 fins el final de la guerra, al 1939, i, junt amb el seu germà Josep Xirau, jurista, i el seu gran amic Pere Bosch Gimpera, aleshores rector de la Universitat, contribuí a la consecució de l'autonomia d'aquesta.

Però sobretot l'hem de recordar com a mestre. Donava les seves classes amb energia i entusiasme; els seus seminaris els impartia amb gran rigor i exactitud. Així el recorden els seus deixebles d'Espanya, d'Anglaterra i especialment de Mèxic. Bernabé Navarro n'és avui i aquí un bon testimoni.

Any de 1937. Congressos internacionals de filosofia i d'estètica a París. El president Negrín demanà a Joaquim Xirau que representés a Espanya a un i altre actes. El meu pare contestà que el representant havia d'ésser Ortega. Va anar a veure'l. No pogué convence'l i, per tant, acceptà la representació d'Espanya en aquell París on tenia tants amics. Aquell París de l'Exposició Internacional, amb el Pabelló d'Espanya, obra de Josep Lluís Sert, amb el surtidor de mercuri, obra de Calder a l'entrada, i obres de Miró, el *Guernica* de Picasso i, també de Picasso, el *Somni i mentida de Franco*.

Fem aquí un parèntesi que espero revel.lador. Som a l'any 1939, als últims dies de la guerra civil a Catalunya. El que aquí resumeixo ve d'una carta que dec a Enrique de Rivas, dirigida pel meu pare a Manuel Azaña el 6 de febrer de 1939, ambdós a l'exili. La carta comença recordant la "vella amistat" amb el president i recorda que la Universitat de Barcelona funcionà "normalment" fins a l'últim moment. Joaquim Xirau havia estat invitat repetides vegades per a sortir d'Espanya des del 1937, a Mèxic, Buenos Aires, París, La Habana. No volgué acceptar res abans de la fi de la guerra civil perquè, com diu, pensà que el seu deure "era no acceptar per a mi cap privilegi personal" devant "el pregon sofriment del nostre poble". El 23 de gener de 1939, ja a punt de caure Barcelona, el doctor José Puche, gran amic, posà a la seva disposició una ambulància a la qual hi havia ja varis professors, entre ells Enrique Rioja i Antonio Machado, "ja quasi paralític" i la seva mare nonagenària. Després d'allò que a la carta Joaquim Xirau anomena una "odissea" —cues de gent i de cotxes, bombardeigs— passaren la frontera. José Giral, a qui trobaren per casualitat, els hi donà 300 francs i, ja sols amb els Machado, anaren de Cerbère a Colliure, on es quedaren —tan a prop de la mort!— don Antonio i la seva mare. Al final de la carta, diu Joaquim Xirau que alguna cosa s'ha de fer amb els exiliats, encara que escriu: "Jo no sé què, ni on ni quan ni com." Acaba la carta dient: "Em limito a posar-me a la vostra disposició, per a que pugueu servir-vos de mi en allò que considereu necessari." Manuel Azaña estava malalt. Com sabem, no trigaria molt a morir.

Els primers anys d'exili foren durs. Separació de la seva terra empordanesa i, sobretot, segurament, dels seus pares que s'havien quedat a l'Empordà. A pesar de tot, Joaquim Xirau era un home animós. Aviat percibí la importància dels humanistes del segle XVI a Mèxic principalment Vasco de Quiroga. I, al cap d'uns dos anys d'haver arribat, deia Joaquim Xirau a un amic nordamericà: "Vaig arribar a Mèxic a l'agost de 1939, amb l'ànima desfeta per la magnitud del desastre espiritual. Mèxic ha estat per a mi una veritable ressurrecció." Era el Mèxic d'Alfonso Reyes, el Mèxic de Lázaro Cárdenas i, he de repetir-ho, el Mèxic dels seus deixebles, alguns dels quals som aquí.

A Mèxic la seva activitat fou múltiple: la Casa de España avui Colegio de México, la Facultat de Filosofia i Lletres [de la UNAM], el Liceo Franco-Mexica-

no, on fundà la classe de "philosophie", l'Instituto Luis Vives, l'IFAL – en fou un dels seus fundadors. I el país: Cuernavaca, Acapulco i, sobretot, Veracruz – aquells portals on es reunien freqüentment els espanyols de l'exili – i Michoacan (Morèlia, Uruapan y en primer lloc Pàtzcuaro, el de Vasco de Quiroga, encara present en aquell paisatge de breus barques alades com papellones, el paisatge d'una utopia que quasi es materialitzà). I el record de Tomàs More, d'Erasme, de Joan Lluís Vives, sobre qui Joaquim Xirau no trigaria gaire en escriure.

La seva filosofia? La trobem a *L'amor i la percepció dels valors*, publicat a Barcelona, a *Amor y mundo*, a *Lo fugaz y lo eterno* i a *Vida y obra de Ramón Llull. Filosofía y mística.*

La filosofia de Joaquim Xirau és, essencialment, una filosofia de l'amor i una filosofia – també una pedagogia – dels valors.

Encara que Joaquim Xirau era assidu lector de Max Scheler, no sempre concordava amb el pensament d'aquest. Per a Joaquim Xirau l'ésser i el valor no són entitats separades. Sempre estan en relació viva i dinàmica, són, per dir-ho així, *relacionals*. En efecte, Ésser i Valor es relacionen per a què l'Ésser adquireixi Valor i el Valor adquireixi Ésser. A aquesta relació s'hi arriba mitjançant el *logos* i també mitjançant l'*eros* o, amb més exactitud, mitjançant la caritat, aquella *charitas* de la que havia escrit, amb valor, durant la guerra espanyola, a la revista *Madrid* de Machado i d'Ignacio Bolívar.

Escriu Joaquim Xirau: "L'actitud amorosa és una realitat específica i irreductible". I afegeix que la consciència d'aquesta realitat mostra "abundància de vida interna... L'amor és claretat i llum. Il.lumina en l'ésser estimat les seves recòndites perfeccions i percep en la unitat els seus valors actuals i virtuals." També de caràcter amorós ha d'ésser l'educació per a "alimentar" i "fomentar" les "fonts de vida", és a dir, per a "revivificar l'esperit".

La filosofia de Joaquim Xirau fou sempre obra de vida. Així ho veia ell mateix a les pàgines de *Lo fugaz y lo eterno*. Amb la conclusió d'aquestes pàgines, vida que és pensament, pensament que és vida, acabo les meves. Diu Joaquim Xirau: "La vida és moviment, risc, anhel, entrega. Viure és trascendir-se i buscar en els àmbits del món allò que faci que la vida sigui digna d'ésser viscuda. És possible que filosofar sigui aleshores no viure. Però en això la filosofia coincideix amb la pròpia vida. També la vida plena és constant 'no viure', desviure's i projectar-se més enllà de la pròpia existència en el seu afany insaciable de salvació. I, en aquest cas, filosofar és viure; viure és filosofar."*

RESTAURANT
ORFEÓ CATALÀ

RECORDI LA TRADICIONAL
CUINA CATALANA...

RESERVACIONS Tf.: 207.93.10

Salvador Armendares, premi ISHG 95

RUY PÉREZ TAMAYO

El dia 26 d'octubre proppassat, durant la VL Reunió Anual de la Societat Americana de Genètica Humana, celebrada a la ciutat de Minneapolis, Estats Units, s'atorgà al doctor Salvador Armendares, investigador mexicà de l'Institut de Investigacions Antropològiques de la UNAM, el premi ISHG 1995 (sigles de Iberoamerican Society of Human Genetics = Societat Iberoamericana de Genètica Humana). Aquesta fou la segona vegada que s'atorgà aquest premi (la primera el va rebre el doctor Oswaldo Frota Pessoa, del Brasil, l'any 1994), dissenyat pel sector de genetistes latinoamericans que viuen i treballen als Estats Units amb la fi de distingir a investigadors dels nostres països que han destacat internacionalment per les seves aportacions al progrés de l'especialitat. La notícia em va donar molt de gust però no em va sorprendre, ja que des de fa anys conec a Salvador i sempre he admirat la seva honradesa, el seu esperit crític i la seva dedicació a la ciència, així com la qualitat dels seus treballs científics. Tampoc em cridà l'atenció que els mitjans de masses (periòdics, ràdio, TV) ignoraren el fet, en vista de que al nostre medi (i a molts d'altres), en l'àrea de la ciència, tot el que no sigui el Premi Nobel encara no arriba al nivell de notícia. Em vaig enterar de la distinció a Salvador gràcies al butlletí dels Laboratorios Clínicos de Puebla, que va incloure una nota breu en el seu número de novembre de l'any que corre. El meu objectiu amb aquestes línees és donar-li més difusió al Premi ISHG 1995 i al seu guanyador, doctor Salvador Armendares.

Salvador no va néixer a Mèxic (ningú és perfecte) sinó a Espanya, o millor dit a Catalunya, a la primera meitat d'aquest segle. Per a fortuna nostre va arribar a Mèxic formant part de la diàspora provocada per la guerra civil espanyola, a una edat tan tendre com per a sentir-se avui més mexicà que el tequila i tan avançada com per a no oblidar les seves pregones arrels a la Mare Pàtria. Realitzà tots els seus estudis a México y des de que ingresà a la UNAM ha estat sempre membre de la nostra màxima casa d'estudis, encara que també va dedicar molts anys al servei de l'Institut Mexicà de la Seguretat Social, on arribà a ésser director del Departament d'Investigació del Centre Mèdic Nacional. Al començament de la seva carrera passà algun temps a Anglaterra completant la seva especialització com a genetista, però la seva estada a l'estranger mai fou amb la intenció de buscar altres horitzons per a desenvolupar-se científicament, de manera permanent, ja que el seu compromís ha estat sempre amb Mèxic. Salvador ha estat un mestre molt eficient en la seva especialitat; al llarg de la seva carrera ha tingut molts alumnes i la major part d'aquests són avui genetistes actius i reconeguts per la seva qualitat acadèmica i humana. A més, ha escrit nombrosos treballs científics originals de gran valor, i dos llibres d'excepcional importància. El primer d'ells és sobre el síndrome de Turner, una malaltia genètica relativament freqüent, que Salvador examina minuciosament des de molt diversos punts de vista, basant-se en la seva ample experiència personal, i que s'ha convertit en un clàssic sobre el tema. El segon llibre és el resultat de la col.laboració amb el seu gran amic de tota la vida, el doctor Rubén Lisker, un altre excel.lent

genetista mexicà, i és el text denominat *Introducción a la genética*, que acaba d'aparèixer en la seva segona edició. Aquest últim és un volum de singular importància dintre de la literatura científica mexicana, per què amb llenguatge accessible posa al dia els coneixements sobre la matèria, que en els últims anys han assolit un desenvolupament extraordinari. És clar que la genètica és de gran importància dintre de la medicina, però aquest no és el seu únic camp d'aplicació; com que remet a components i a mecanismes essencials per a tots els éssers vius, també participa en forma definitiva a la biologia general, a l'agricultura, a la ramaderia i a les ciències del mar, i a més a les ciències socials, a les jurídiques i fins i tot a la filosofia. En el llibre de referència, Salvador i Rubén s'enfronten a totes aquestes ramificacions de la genètica moderna i resumeixen l'estat actual del coneixement en forma magistral. El tractament és per necessitat breu, perquè es tracta d'una introducció i no d'una enciclopèdia. Allò que un hom admira ací és la forma com els autors aconseguiren la tan difícil tasca d'escriure un llibre breu i al mateix temps complert, perquè és ben sabut que és molt més fàcil produir moltes pàgines sense arribar a incloure tot allò que és important. Per tot això, el premi ISHG 1995 atorgat a Salvador Armendares té molta més importància i molta més transcendència per a Mèxic i per a la ciència mexicana que el molt anomenat i també molt merescut premi Nobel adjudicat aquest any a un investigador científic d'origen mexicà, però que ni viu ni treballa al nostre país des de fa molts anys. Felicitats, Salvador! *

Musclos a la marinera * Arròs a la cassola * Bacallà a la museline d'all o a la llauna * Costelles de xai amb allioli
Perdiu amb farcellets de col * Nata amb maduixes
A on? Al Costa Vasca? Al Costa Vasca, també, és clar.
Louisiana 16, Col. Nápoles. Tels. 6874025 * 6874123 * 5230120

Una utopia compartida

ANNA RIBERA CARBÓ

El 14 d'abril de 1931 s'instaurà a Espanya un règim polític republicà. La monarquia borbònica que governava des que Felip V ocupà el tron, començant el segle XVIII, hagué d'abandonar el país.

La República es trobà amb un munt d'antics i complicats problemes per a resoldre, la solució dels quals afectava els interessos dels grups més poderosos de l'estat espanyol. La història republicana es debaté entre aquells que volien una ràpida i radical transformació de la situació espanyola i els qui procuraven una transició lenta, prudent i conciliadora cap a la modernització de les decadents estructures de la península.

La Revolució a Mèxic era encara molt recent quan s'establí la República Espanyola. El nou pacte constitucional firmat el 1917 a la ciutat de Querétaro tenia tot just catorze anys. La notícia de l'establiment d'una república a l'antiga metròpoli colonial fou vista amb gran simpatia pels polítics mexicans que, sortint d'una llarga revolta social, veieren en l'experiència espanyola una lluita de transformació política i econòmica, paral.lela a l'esforç renovador de la Revolució Mexicana.

A Mèxic, com a Espanya, hi havia polítics que consideraven que els canvis s'havien de fer a poc a poc, sense trencadisses i sense fer enfadar gaire els grups que resultarien afectats amb una reforma radical. D'altres tenien pressa. Volien veure portades a terme les més importants propostes revolucionàries. Entre aquests darrers hi havia Francisco J. Múgica, polític d'una llarga i brillant trajectòria revolucionària, que havia ingressat a la revolució dintre de les forces de Francisco I. Madero. Quan el govern d'aquest fou víctima d'un cop d'estat i Mèxic quedà sota el dictador Victoriano Huerta, Múgica s'incorporà a l'Exèrcit Constitucionalista que dirigia Venustiano Carranza i aprofità, amb altres militars revolucionaris, per a fer el primer repartiment de terres als camperols. Es tractava de la hisenda "Los Borregos" propietat de Félix Díaz, nebot de Don Porfirio, el vell dictador aleshores exiliat a França.

Després de quatre anys de lluites i càrrecs diversos dins de l'Exèrcit Constitucionalista, Francisco J. Múgica arribà al Congrés Constituent com a diputat pel seu estat, Michoacán, el desembre de 1916. Fou el president de la Comissió de Punts Constitucionals que promogué la incorporació de les lleis més revolucionàries i radicals de la Constitució que es jurà el febrer de 1917. Entre les lleis més conspícues hi havia l'Article 3er, que treia a la clerecia tota ingerència en les qüestions educatives; l'Article 27, que donava a la Nació el control dels béns del sòl i del subsòl, i el 123 que reglamentava, per primera vegada, les condicions del treball.

El 14 d'abril del 1931 Múgica es trobava a les Islas Marías, penal del Pacífic, com a director. Allà rebé la notícia de l'establiment de la República a Espanya, que l'impressionà molt. Tant, que cinc dies després escrivia a Juan de Dios Bojórquez, president del seu partit, el Partido Nacional Revolucionario, comminant-lo: "Tú que tienes prestigiada voz y alta tribuna habla claro y admonitivo a los republicanos españoles de modo que te escuche la Península y repercuta el eco en París y en Roma diciéndoles que: *Primero:* Hay que aniquilar el Clero y la Religión de Estado para acabar la Monarquía. *Segundo:* Que deben abolir la Grandeza española para consolidar la República. *Tercero:* Que si no decretan la expropiación de la parcela española pagada largamente por los arrendatarios de siglos, adjudicándola a los cultivadores, no tendrá incentivo alguno la Revolución para el Pueblo; y *Cuarto:* Que la Confederación no debe ser española sino ibérica para ganarse aliados en Portugal y consolidar su movimiento. Mientras estos puntos no figuren en programa de innovación tendremos derecho a

seguir creyendo que España vive su hora de incertidumbre igual que hermanas repúblicas del sur. Salúdote cariñosamente. Gral. Mújica."

Per a Múgica els problemes d'Espanya coincidien amb els de Mèxic. Era urgent resoldre el problema de la terra. Aquesta havia d'anar a parar a les mans dels camperols acabant amb les grans propietats senyorívols. L'església no havia d'intervenir en els assumptes de l'Estat. La lluita espanyola s'assumia des de Mèxic com una lluita pròpia.

Els polítics mexicans procuraren aprendre de la República i prendre exemple dels seus encerts i dels seus errors. El general Múgica fou el primer interessat. El 1933, després de les eleccions generals a Espanya en què guanyaren els sectors més conservadors de la República, s'afanyà a escriure al primer ambaixador de la República a Mèxic, Julio Álvarez del Vayo, per dir-li:

Muy distinguido y estimado amigo: Usted sabe de lejos el entusiasmo que he tenido por conocer los resultados prácticos de la avanzada y justiciera reforma de la Constitución Española relacionada con el voto femenino. Acaban de verificarse elecciones generales en España con un resultado al parecer adverso para el grupo avanzado del País, motivado especialmente por el voto de la mujer española. Usted que es tan amable y que sabe la sinceridad de nuestro interés por las cosas nuevas de España, me dispensará le suplique una información amplia sobre este tópico, que mucho me ha de servir para mis definitivos conceptos sobre ciertas funciones sociales de México, que están íntimamente ligadas con nuestra tradición Hispana...

A Múgica que sempre va ésser un defensor dels plens drets ciutadans i polítics de les dones, a Mèxic aleshores inexistents, li preocupava que el vot femení determinés, com de fet havia succeït a Espanya, un viratge conservador de les polítiques nacionals.

El 1936 aquelles forces que a Espanya eren afectades per les reformes republicanes, reaccionaren amb violència i, trencant l'ordre constitucional, s'aixecaren de la mà de l'exèrcit en contra de la legalitat. Començava una llarga guerra de l'autoritarisme contra la llibertat. En aquell moment era president de Mèxic el general Lázaro Cárdenas. Amic de joventut de Francisco J. Múgica compartia amb ell la seva simpatia i ara ja solidaritat per l'amenaçada República Espanyola.

El govern del general Cárdenas, del qual formà part Múgica, primer com a secretari d'Economia i després com a secretari de Comunicacions, es disposà a ajudar en aquell projecte compartit, en aquella admirada experiència que havia representat la República Espanyola.

Des de l'octubre de 1936 Narciso Bassols, delegat mexicà a la Societat de Nacions, començà la lluita de Mèxic per a defensar el legítim govern espanyol atacat no solament per forces internes sinó també per forces italianes i alemanyes. Mèxic condemnà el principi de "no intervenció" convingut per Anglaterra i França, considerant que aquest principi era, en realitat, una forma clara d'intervenir. El govern de Cárdenas no sols defensà a la República políticament a través de la Societat de Nacions i del seu nou ambaixador Isidro Favela sinó que des del primer dia estigué disposat a ajudar al govern legítim amb armes i municions i ja, a l'agost de 1936, autoritzà a la Secretaria de Guerra la venda de vint mil fusells i vint milions de cartutxos al govern espanyol.

L'ajuda material però, no fou allò més important. El juny de 1937 arribaren a Veracruz prop de 500 nens embarcats a València i a Barcelona, que foren allotjats en una "casa-escola" a la ciutat de Morelia. Amb la caiguda de Catalunya en mans de les forces rebels, a l'hivern de 1938, el president Cárdenas acollí, com digué en el seu informe de govern "a los elementos republicanos que no pueden estar en su patria sin peligro de sus vidas". L'ajuda humanitària superava la política i la material.

Múgica participà activament en l'ajuda del govern de Cárdenas a la República. Per això, el 9 de febrer de 1937 l'ambaixador a Mèxic, Félix Gordón Ordás notificà al polític mexicà que el govern de la República Espanyola "atendiendo a sus relevantes méritos y a los servicios eminentes que ha prestado a España" havia acordat concedir-li la Gran Cruz de Isabel la Católica.

La derrota militar de la República la féu sortir a l'exili però el seu govern continuà existint a Mèxic com a símbol de resistència davant del totalitarisme, durant més de 35 anys i fins al restabliment d'un ordre legal i constitucional a Espanya, després de la mort del dictador Francisco Franco. Polítics mexicans com Francisco J. Múgica, que veieren en l'experiment republicà espanyol una utopia comuna, permeteren la llarga vida a Mèxic del somni i l'exili de la República Espanyola.*

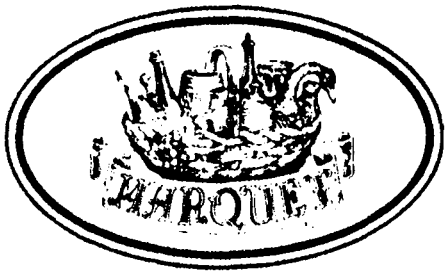

avinguda Carlemany,
botigues Molines s/n
telèfon 20 722
Les Escaldes,
Principat d'Andorra

hotel-restaurant

Chalet del Golf

al cor del Pirineu

PUIGCERDA (GIRONA)
880 962 i 880 950

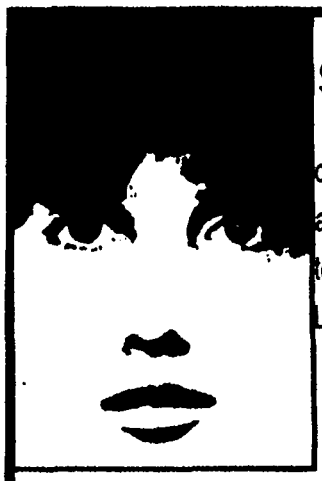

SOLCA
LLENCERIA
centre comercial monsa
avinguda carlemany 60-62
telèfon 23 854
LES ESCALDES

SOLER
BOUTIQUE
avinguda carlemany 34
telèfon 20 042
LES ESCALDES,
PRINCIPAT D'ANDORRA

MARTÍ SOLER-VINYES

libros del umbral, s.a. de c.v.
arenal 255-3 y 4
colonia fuentes brotantes
☎ [5] 573 86 74 y 573 8684
FAX [5] 513 0638
14420, tlalpan, méxico, d.f.

elle
BOUTIQUE

C / Isabelle Sandy, 6
Tel. 21706 Fax 21489

Plaça Co-Prínceps, 5
Tel. 68 7 05

C / Les Escoles, 20
Tel. 89 7 06

Escaldes - Engordany
PRINCIPAT D'ANDORRA

SANTI SANTAMARIA

EL RACÓ DE CAN FABES

Carrer Sant Joan, 6 - Tel. (93) 867 28 51
Fax: 867 38 61
Sant Celoni
Barcelona

ÀNGELS SERRA

JOSEP COMAS I VIDAL

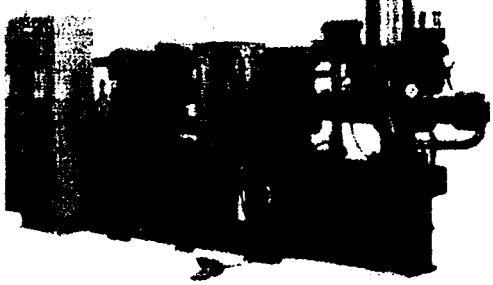

INJECCIÓ DE METALLS
D'ALUMINI I ZAMAC
Fabricació de Motllos

Vía A. López Mateos # 10
Col. Francisco Villa
54050 C.P.
Tlalnepantla, Edo. de México
Tel. 397 7172
Fax 362 1946

LA PAELLA
RESTAURANT

Carne a la Brasa
Cuina internacional

Avda. Les Escoles, 3
Telèfon 20 9 27
ESCALDES
(Principat d'Andorra)

PASTISSERIA SUÏSSA

JAUME BASSEGODA
ESPECIALITATS SUÏSSES I CATALANES
Parque España 7 (entre Oaxaca i Sonora)
ESTACIONAMENT PROPI
Tels.: 211 09 51
211 09 04

Syntorgan, S.A.

PRODUCTES QUÍMICS.
FARMACEUTICS.
INDUSTRIALS.
EXTRACTES VEGETALS.

SUR 4 No. 261
COL. A. ORIENTAL
DELG. IZTACALCO
08500 MEXICO, D.F.

TELS.
558-20-02
763-63-09

FAX
558-94-66

VP

IATA

VIAJES PALMA, S.A. DE C.V.

Ofereix els seus serveis en tot
el relacionat amb viatges,
excursions, hotels, etc.
Sempre que volgueu viatjar consulteu-nos

Regina i Joana Serra Altimira

Insurgentes Sur 598, planta baixa
Colonia del Valle
03100 México, D.F.
Tels. 523 8367 I 536 1046
Fax 669 4339

TANQUEU EL CERCLE DE PROTECCIÓ AMB PRODUCTES

LA LÍNIA MÉS COMPLETA D'EQUIPS PER COMBATRE EL FOC
BRINDEM PROTECCIÓ CONTRA DEL FOC

Mantenimiento y Equipo Contra Incendio, S.A.
Coordinador General: Josep Ridaura
Peral 5
Colonia Santa María La Ribera
México, 06400, D.F.
☎ 547 31 31 / 547 50 52 FAX 547 65 19

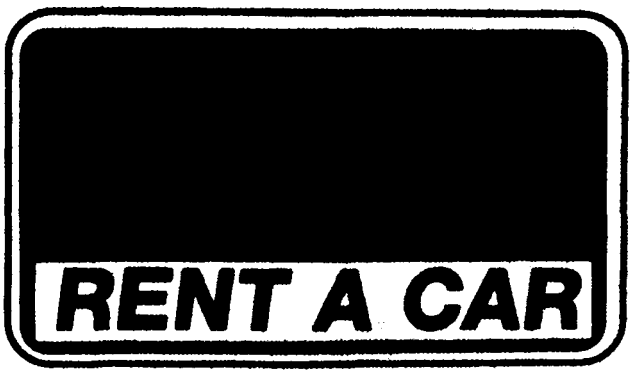

LLOGUER DE COTXES, MOTOS I MINI BUS 9

ENTREGUES A AEROPORTS, ESTACIONS DE TREN, PORT I HOTELS AMB RESERVA PRÈVIA
CONSULTI TARIFES ESPECIALS PER A SOCIS DE L'ORFEÓ CATALÀ
telèfons (343) 439 3880 *i* 322 7951
fax (343) 410 8271
oficina central carrer londres 31 08029 barcelona

DR. RAFAEL VIDAL ANGLÈS

cirurgià dentista

telèfon 523 6018
horari de 10 a 1 i de 4 a 8 clave pin 530 2054
servei de contestador automàtic radio 227 7979

02030 MÈXIC, D.F.

EGACOLOR, S.A. DE C.V.

Maquinària i productes per a la indústria tèxtil

Avenida de las Torres # 3
Colonia Lomas de San Lorenzo
Atizapán de Zaragoza, Estado de México
☎ 362 37 57
362 36 30

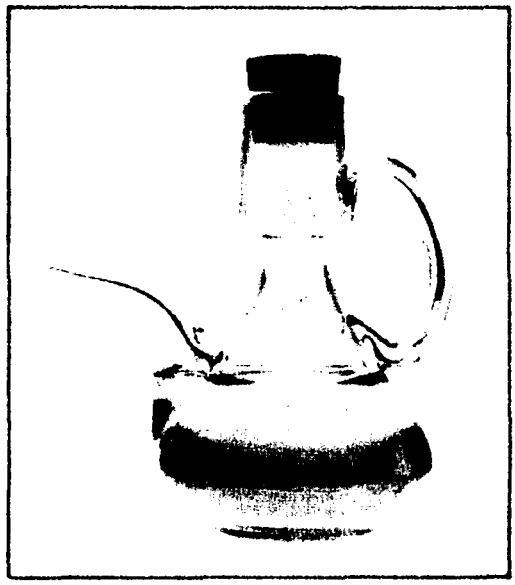

Les especialitats més exquisides de la cuina catalana a Mèxic.

MESON DEL CID

Humboldt 61 Mèxic 1. D.F.
Tels. 521.1940 521.1661 512.7629

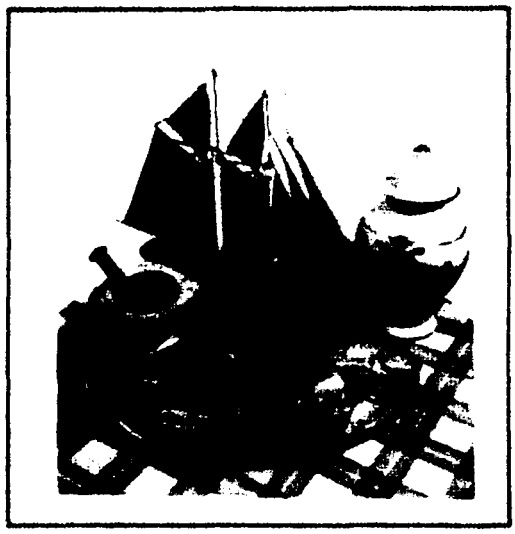

DISSABTES AL VESPRE SOPARS MEDIEVALS

Singulars anecdòtics V

J. C. (Pep Poncell)

Encara no s'obrien les primeres clarianes del nou dia que el tren parava a l'estació de Zacatecas.

Calmadament vaig baixar del tren. Una mica desconfiat mirava al meu entorn procurant orientar-me.

De sobte, una veu:

—Jo us conec!...

Mirant-lo fit a fit:

—Doncs jo no!

Insistint i acostant-se:

—Vós sou el que em sustitueix en la Companyia Beneficiadora de Lanas y Pieles, S.A., en la compra de llana i pells.

—Sóu el senyor Juan Márquez?

—El mateix —confirmà amb la veu una mica menys aspre.

Després d'un moment de silenci:

—Si no és indiscreció, perquè suposo que veniu a Zacatecas... Ja teniu reservació?

—No ho he previst!... —vaig contestar torbat.

—Hi ha poc a escollir en qüestió de comoditat i servei... així que si voleu anem junts a l'Hotel Palacio, que sense ésser res de nou és net!

Considerant encertada la resposta, els dos pujàrem al mateix taxi prèvia carregada de les dues maletes.

I conversant ja sense recel arribàrem a l'hotel i, mentre que jo em feia càrrec de les maletes i pagava el servei, ell, habitual coneixedor de les normes, feia la seva inscripció. Enllestit el tràmit, a la vegada em preguntà:

—Quin és el vostre nom i cognom i residència a Mèxic, D. F.?

—Tal i tal, Guaymas 11, dep. 4, D.F.

—Firmeu, si us plau! —pràctic, assenyalava el lloc de la signatura.

—És hora del desdejuni..., per altra banda al restaurant encara no hi ha servei... Crec millor descansar dues o tres hores abans de menjar i començar la brega.

Dit i fet. Desentumits i presentables, directament al restaurant.

Fruita i uns *huevos rancheros*... i al carrer. Sense compliments, una encaixada, promesa d'amistat i col.laboració si s'esqueia, un arreveure amistós i la separació.

Per no preguntar i repreguntar passava per davant d'una parada de taxis i el més pràctic era l'ús d'un cotxe...

—A la Unión Regional Ganadera...

—Dos pesos i...

—No demano l'import, demano el servei!

—Hem arribat! Són dos pesos i la gratificació voluntària!...

El xofer toca el timbre... i de dins estant una veu:

—Endavant!

Una tarja de presentació i...

—Tenia avís que d'un moment a l'altre rebria la vostra visita. El president de la Confederación Nacional Ganadera en correspondència recent m'anticipava la visita. Seieu, estic a les vostres ordres.

Deixà l'escriptori, s'acomodà enfront meu i començà la xerrameca.

Informació útil, profitosa, necessària per la tasca que m'esperava.

Per correspondre a la seva gentilesa, una invitació:

—Hi ha inconvenient que anem plegats a dinar?

—Accepto de bona gana!

—Gràcies.

I mentre posava en ordre el paperam de l'escriptori, tancant i obrint calaixos, féu acte de presència un visitant que el secretari de la Ganadera saludà molt amablement.

Sense gaires compliments i deixant entreveure que la visita no era inoportuna, l'home de l'oficina, agafant del braç al nou arribat, plantant-se davant meu, somrient, aclarí satisfet:

—Ací teniu un dels més importants ramaders de la regió: Antonio Zorrilla de la ranxeria de Norias, propietat del general Nateras.

Una encaixada parsimoniosa i, encara retenint la mà. . .: —Em sembla recordar haver llegit una carta vostra adressada a la companyia oferint i demanant preus per dotze mil quilos de llana fina de la trasquila de seques. . .

—Així vós sou el comprador de la Compañía Beneficiadora de Lanas y Pieles, S. A.

—Doncs sí. . . És el primer viatge i vaig de bòlit i aquí em teniu buscant informació i possiblement orientat no seria estrany que visités la vostra ranxeria.

—Podeu aprofitar l'ocasió —féu el secretari de la unió ramadera, picant-me l'ullet.

—En parlarem. . . Perdoneu el tomb de la conversa: en el moment de la vostra arribada el senyor estava encaixonant els papers de la taula per a sortir a dinar. Voleu acompanyar-nos?

—Agraït per endavant —contestà acceptant.

Gràcies a l'oportunitat, l'endemà a les set del matí l'Antoni Zorrilla, un peó (guardaespatlles) i jo, encabits els tres en la cabina, emprenguérem el viatge a l'Hacienda de Norias.

Camí de ferradura, pols, pedruscalls, corriols d'aigua de pluja, riscosos d'ésser transitats en vehicle de rodes, carrerades d'animals de pastura i bestioles no massa confiables. Però en fi. . . així era el Mèxic de 1943. Al voltant de les dues de la tarda, trossejats, adolorits de cap a peus —almenys jo—, la boca seca, amb moltes ganes d'estirar les cames i reposar, de recuperar-me més que de satisfer una necessitat corporal, no obstant dinàrem —per cert un bon àpat— i a mitja tarda, fins gairebé enfosquir, cavalcant animalets dòcils visitàrem les terres de conreu, ja recollides les collites i preparades per a sembrar les properes tan prompte comencés a ploure.

Verdejants unes llenques de verdures que començaven a espigar i florir, només aprofitables pel bestiar.

Les terres de la borregada eren centenars i centenars d'hectàries no massa abundants de pastura. . .

—Què us sembla tot això? —preguntà amb certa curiositat el major dels germans.

—Desconeixia que quedaven en peu propietats de tanta extensió. . .

Sense que jo ho provoqués, la conversa va caure de ple en el comentari polític. . .

—Tant el meu germà Valeriano com jo som franquistes de convicció. Durant la guerra no fórem combatents però col.laboràrem aportant a la causa una bona quantitat de pesos.

Volent posar fi a l'eufòria franquista, per altra part desagradable, humillant, vaig suplicar mig tartamudejant:

—M'agradaria continuar conversant del que volgueu menys de política. Tingueu present que sóc un perdedor acollit a la generositat del general Cárdenas. . .

—Bé, sí, però que consti que nosaltres i la gent de la ranxeria som franquistes.

Poc a poquet la xerrameca s'enllarguí i la mainada i les dones començaren a caparrejar. . . El silenci aconsellava anar-se'n a dormir.

El major dels homes, Valeriano, posà punt final:

—Gertrudis, si et plau, acompanya el senyor a la recambra. Bona nit i bon descans.

La dona amb una espelmatòria i jo seguint darrera, entràrem a la recambra destinada al meu descans.

Una llumeneta dèbil, raquítica, que no aclaria plenament l'estança, cremava permanent al peu d'una estampa que per manca de llum no quedava aclarida si era estampa o fotografia.

La Gertrudis deixà l'espelmatòria damunt la tauleta, al costat del llit, i despedint-se educadament ajustà la porta i sortí per on havia entrat.

Estava tan cansat i tenia tantes ganes de dormir que no vaig esbrinar qui era l'honorat amb flors i lluminets.

De matinada, a les primeres clarianes del nou dia, vaig veure clarament que la foto de la paret era ni més ni menys que el retrat del "Caudillo" vestit de gala.

Una darrera nit vaig haver de passar a la recambra que presidia el retrat del "Caudillo" i prudents i una mica recelosos d'haver ferit la meva sensibilitat, no es parlà en absolut de política.

Un dels germans, el major, Victoriano Zorrilla, cada any venia al Sanatori Espanyol a fer-se la xecadeta. Doncs bé, el Sanatori era l'hotel i Guaymas 11, departament 4, el restaurant.

Ho faig constar perquè una vegada més les conveniències comercials s'imposen a les conviccions polítiques.*

Riquesa de l'Urgellet

ROSAMAR GÓMEZ I MOLINÉ

Vam arribar a Barcelona els primers dies de gener. Era un dia assolellat i l'aire era tebi. Almenys així ens ho va semblar puix que veníem dels Pirineus. A Andorra tot era gebre i a la Seu d'Urgell l'aire era fred, tan fred que tallava la pell.

Els amics ens esperaven per anar a fer una passejada. Ens van dir: —Ja que veniu de la Catalunya pobre, ara us portarem a veure la Catalunya rica. Enfilàrem cap a Montserrat, Santa Coloma de Queralt, Santa Margarida de Boi i Montblanc. Vàrem deixar l'autopista i anàvem per les antigues carreteres vorejades d'arbres, entre els camps que reposaven el somni de l'hivern.

Efectivament era un altre país, amb la terra plana, tota treballada, i les grans masies per tot arreu. El senyorívol palau dels comtes de Queralt recordava unes riqueses que no es coneixien als Pirineus.

Mentrestant jo anava pensant que avui La Seu no és pas pobre. Els seus prats tot l'any són verds, amb les voreres plenes d'arbres i els recs i rierols sempre amb el soroll de l'aigua que corre. Les vaques pasturant i els fruiters plens de pomes i peres. Tot plegat no dóna la sensació de pobresa. Endemés, entre La Seu i Andorra es mouen molts diners. Els pagesos tenen cases ben agençades, tractors i camionetes. Fins i tot alguns passen els hiverns a La Seu o al seu pis de Barcelona. I darrerament, amb els Jocs Olímpics, les autoritats varen aprofitar per fer moltes obres que van millorar els carrers, i es va urbanitzar una zona que havia estat desfeta per les aiguades del riu Segre.

Però el meu padrí deia que no sempre havia estat així. Abans hi havia hagut moltes vinyes i es sembraven fesols, trumfes, remolatxes i cols al regadiu; blat, ordi i civada al secà. Però aquests cultius no arribaven a satisfer les necessitats de la població i la vida es desenvolupava pobrament. El sistema de cultius rutinaris i antiquats no deixava que el país prosperés. Les famílies de pagès vivien aclaparades pel pes dels deutes. Com més terres tenien, més deutes els escanyaven.

A principis d'aquest segle les circumstàncies havien portat la comarca de l'Urgellet a ser una de les més míseres i endarrerides de Catalunya. Files de pagesos i pageses, darrera els ases carregats de llenya, que venien de la vall de Castellbò o d'Estimariu, arribaven els dies de mercat a La Seu i s'emportaven només set o vuit rals, després d'haver estat dos dies tallant i transportant la llenya. Els qui sortien d'Alàs o de Pont de Bar anaven cap a Puigcerdà carregats de fruita i per poder arribar de bon matí passaven bona part de la nit caminant i ensopegant a les fosques per aquells viaranys.

Eren els temps en què la joventut sols pensava en sortir de la comarca i trobar feina on fos, potser a les veremes a França, o a fer carbó a l'Empordà, o trobar ocupació a ciutat, com a mossos o minyones.

I per si no fossin prou els mals de cap, també a principis del segle va aparèixer un veritable desastre, la fil.loxera, que va destruir les vinyes i va deixar molta gent sense feina, i era gent que no tenia coneixements ni tenia llavors per poder sembrar altres cultius.

Però vet ací que entre els terratinents hi havia Josep Zulueta i Gomis (1858-1925), agrònom i economista especialitzat en estudis tècnics sobre agricultura i maquinària agrícola, que havia estat diputat d'idees lliberals i que havia defensat els interessos del camp i dels camperols. Entre 1903 i 1923 fou representant del districte de Vilafranca del Penedès. Pos-

seïa una finca prop de la Seu que també havia sofert danys irreparables. Recordant els seus viatges per Europa se li va acudir que hi havia força semblança entre les valls suïsses i l'Urgellet. El clima i l'abundor d'aigua permetien canviar els cultius, i les necessitats urgents del país obligaven a trobar aviat una solució. D'aquesta manera es va marcar el camí per a una veritable renaixença.

Sota la guia de Josep Zulueta i seguint el seu exemple, es va començar a transformar les terres de regadiu en prats naturals, que permetien el sostenim ent de bestiar productor de llet. En aquell temps hi havia només unes quantes vaques que donaven llet pels seus petits, les persones malaltes i algunes famílies adinerades. Per començar es va haver d'importar bestiar de Suïssa i esperar que es reproduïssin per tal de poblar la comarca amb vaques de registre que produïssin llet i carn en grans quantitats.

L'any 1915 es va organitzar la "Cooperativa Lechera Cadí", que amb 200 litres de llet diaris va començar a fabricar mantega i formatges. Els prats naturals, afavorits per l'altitud, el clima i les aigües, produeixen una flora ideal i única. Amb això el bestiar anava ben alimentat i proporcionava una llet d'excel.lent qualitat que, a la vegada, permetia obtenir productes derivats, també de qualitat superior.

El 1920, amb moltes dificultats perquè calia ensenyar els pagesos a cuidar el bestiar, a munyir correctament i sobretot a canviar els costums que tenien arrelats des de segles, el nombre de socis va arribar a 150, amb una producció total de llet de 1 500 litres diaris.

La llet ja no era un element secundari de l'economia de la comarca sinó que, en augmentar la producció, s'anava transformant en element primordial i bàsic. La "Cooperativa Lechera Cadí" es podia assenyalar com l'arrel d'aquest canvi. I fou tant l'èxit que va tenir que en 1923 un grup de socis creà una empresa de tipus capitalista, dita "Lleteries La Seu", aprofitant les experiències adquirides a la Cooperativa.

La competència creà desorientació i va obligar els socis de la Cooperativa a reorganitzar-se. Es van vendre bons amortitzables entre els socis i d'aquesta manera es va poder comprar maquinària moderna, contractar un tècnic formatger i cultivar ferments làctics seleccionats. Aquesta reorganització va permetre reconquerir la confiança de la comarca i del mercat, amb tanta sort que en 1935 la Cooperativa comptava amb 500 socis i 12 000 litres de llet diaris.

Van ingressar molts nous socis, gent que venia des

de Bellver de Cerdanya i de pobles de l'alta muntanya com Vilanova, Tahús i Arsèguel. Com a conseqüència d'això va caldre organitzar noves línies de transport per la recollida de la llet i d'aquesta manera es van millorar les comunicacions de tota la comarca.

La guerra i la postguerra van portar tantes dificultats que fins es va amenaçar l'existència de la Cooperativa. El sistema de taxes del nou règim va frenar el creixement, puix que els productes que estaven ben acreditats s'havien de vendre a preus tan baixos com els productes de qualitat inferior.

Però malgrat això el sistema cooperativista és el que ha permès que la Cooperativa ajudi els pagesos des del seu inici. Ajuda a adquirir el bestiar adequat, capacita els treballadors, els ajuda a comprar adobs a bon preu per al camp, augmenta les línies de transport, etcètera. Sense aquest sistema la llet es vendria a intermediaris, el productor guanyaria menys i es supervaloritzaria la indústria. El pagès que es dedica a cuidar el camp, les vaques, les cries, a netejar l'equip, a munyir i a envasar, no té temps per pensar en la presentació, comercialització i defensa dels seus propis productes. La Cooperativa s'encarrega d'aquesta tasca.

A la Cooperativa la llet s'ha pagat als productors a preus superiors als del mercat puix que es valora la seva qualitat i es paga per graus, és a dir, en relació als grams de greix per quilo. És una retribució a la qualitat de la llet produïda a l'alta muntanya i a la bona cura que s'ha tingut del bestiar. Endemés la Cooperativa paga dividends anuals als seus socis, dels beneficis obtinguts amb els productes elaborats amb la llet.

La Cooperativa industrialitza la llet en forma de mantega i onze tipus de formatges, des de tendres i secs, amb les marques de Cadí i Urgellet, fins a formatges de nata, formatges Lavet, Elpí i Segre, formatge fos i formatge per rallar. Com a subproductes fabrica lactosa i farina de lactoalbúmina. La qualitat de tots aquests productes els ha permès de competir airosament a la Comunitat Econòmica Europea i exportar formatges a França.

Per altra banda, l'entrada a la Comunitat Econòmica Europea ha portat la reducció o limitació de les quotes de producció de llet. L'empresa Lleteries de la Seu en va ser molt afectada i va fer fallida. La maquinària fou venuda en subhasta per pagar els deutes. La mateixa Cooperativa va passar de 975 socis en 1962 a 525 en 1992 però en canvi la producció total de llet va passar de 15 milions de quilos en 1962 a 60 milions en 1992.

Aquest fenomen es deu possiblement a què cada vegada hi ha menys productors però més llet que surt d'estables més grans. La mitjana de 44 quilos de llet per productor en 1962 ha passat a 310 quilos en 1992. Endemés s'han desenvolupat una colla d'activitats noves en el Pirineus, com ara la cria de bestiar d'alta genètica per a ésser venut com a peu de cria, l'elaboració de productes artesans amb denominació d'origen, la cria de bestiar per a carn i, sobretot, la remunta de cavalls.

Cal remarcar l'esforç que s'ha fet en aquesta comarca per canviar de tipus de cultiu i, per tant, de vida. Això ha portat, no a una gran riquesa en poques mans sinó a repartir el resultat de l'esforç de la comunitat en una riquesa per a tota la comarca. D'altra banda s'ha demostrat que el treball cooperativista ha permès de suportar èpoques difícils i ha fet que els pagesos acceptin els canvis i encara en treguin profit.

A l'estat espanyol el cooperativisme va tenir la primera llei l'any 1906 i precisament la primera cooperativa va ésser la del "Cadí", que ha continuat funcionant des de 1915 i ha demostrat que aquesta forma de treball, d'industrialització i de comercialització, permet de fer grans canvis econòmics en les famílies, evita l'emigració, revaloritza la terra i, tot això, sense trastocar la individualitat, ni els costums, ni la propietat individual.

Quan en una ocasió li van preguntar a l'alcalde de La Seu d'Urgell, Joan Ganyet, si estava fent propaganda i idealitzant el passat bucòlic i pastorívol, ell va contestar: "Els records agradables del passat estan endolcits per la nostàlgia, però en el Pirineu mai no hem viscut tan bé com ara. Qualsevol temps passat va ésser pitjor."*

Bibliografia

Moliné Nicola, Domènec: *Report de la Societat de Cooperativa de Lleteria*, 1935.

Moliné Nicola, Domènec: *La cooperación en el campo y una realidad cooperativa en el Urgellet*, Fondo de Obras Sociales, 1952.

Portal: Editor Bernabé Mora, 31 de desembre de 1993.

La Vanguardia Magazine: 1 de desembre de 1993.

Diversos foren els actes que durant tot l'any s'organitzaren per tal de retre homenatge al general Lázaro Cárdenas. L'Orfeó hi contribuí de diverses maneres i amb un acte especial, conjuntament amb l'Ateneu Espanyol de Mèxic i altres entitats, al nostre local on s'exposaren objectes en memòria de l'exili i de l'ex president que en aquesta dada faria 100 anys.

El dimarts 28 de març s'inaugurà una mostra de pintura amb el tema d'"Els artistes i la sardana" i el dimecres 5 d'abril, el Dr. Stanley Brandes, de la Universitat de Califòrnia a Berkeley, donà una conferència al nostre local titulada "La sardana, símbol nacional", tot això sota el patrocini de la Fundació Universal de la Sardana i l'Ambaixada d'Espanya a Mèxic i amb la col.laboració entusiasta de les germanes Pecanins.

Amb motiu del dia de Sant Jordi, en el qual es celebren la diada internacional de la sardana i la festa del llibre i les roses, el divendres 21 d'abril la Massa Coral donà un concert a la sala de l'Orfeó Català, i oferí al públic cançons clàssiques, mexicanes i catalanes, cloent-se amb Els Segadors. El diumenge següent, 23 d'abril, hi hagué un dinar de germanor i es ballaren sardanes, a la vegada que es posaven a la venda llibres nous i vells per a tothom.

El 24 d'abril es reuniren en assemblea general ordinària els socis d'Inmobiliaria Casa Catalana, S.A. de C.V. En un número anterior donàrem els detalls d'aquest acte.

Inauguració de l'exposició "Els artistes i la sardana", amb la presència dels funcionaris de cultura de l'ambaixada d'Espanya. El nostre president Bartomeu Costa-Amic inaugura l'acte.

El nostre president i Rosa Maria Duran a la festa del llibre.

Alguns components de la nostra Massa Coral en un moment de descans de la diada de Sant Jordi.

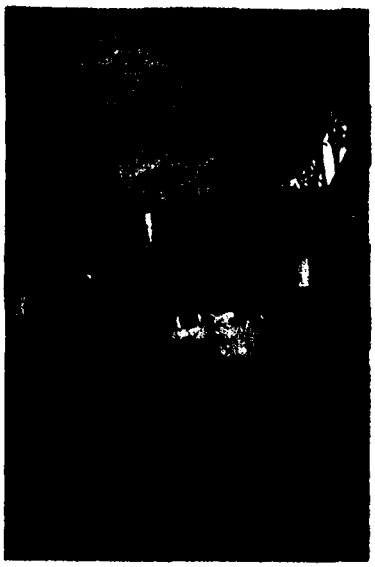

En un dels homenatges al nostre col.laborador Pep Poncell, amb la companyia de Manuel Gaya i Gabriel Ventosa. Josep Cornudella i Cabré (Pep Poncell) acava de fer els 96 anys.

Un moment de l'aplec de primavera a la Granja Barcelona.

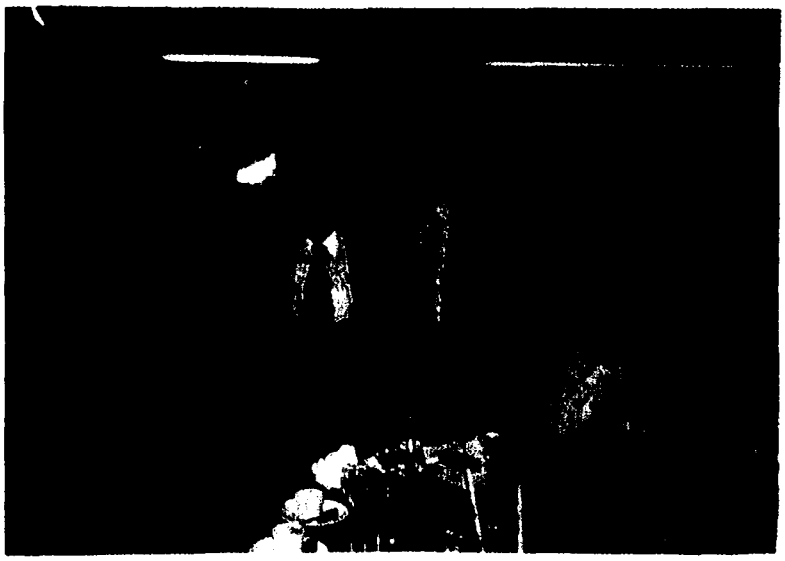

El dia 20 de juny es féu la presentació al nostre local dels jugadors, tècnics i directiva del Club de Futbol Barcelona de l'entitat.

Revetlla de Sant Joan, amb música per a ballar, tómbola, balls del ram i del fanalet, coques i vi ranci. Es celebrà animadament el dissabte 24 de juny.

Dia del nen i aplec de primavera. Es celebrà el diumenge 7 de maig a la Granja Barcelona i es ballaren sardanes i hi hagué jocs i concursos de tota mena.

Dr. Albert Solà Agulló

Urgències Médico Quirúrgiques

Medicina General

Edifici Plaça Indiana
Indiana 260-406, Colònia Nápoles
Mèxic, D. F., 03810
Tel. 598 97 42, fax 598 97 12
Ràdio 230 30 30, clau 17685

HOTEL NUÑEZ URGEL
* * * *

HOTEL EURO·PARK
* * *

GRUPO NÚÑEZ i NAVARRO

HOTEL GRAN VIA
* * *

HOTEL PARAL·LEL
* *

central de reserves: urgell 232 - 34
08036 barcelona
telèfon: 322 4153
fax 419 0106

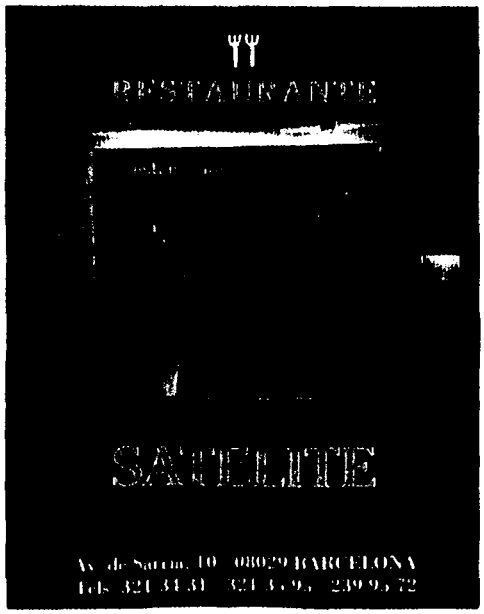

RESTAURANT SATÉLITE

de A. MAGRANÉ

Avinguda de Sarrià 10
08029 Barcelona

Tels. 321 3431 i 321 3595
Fax 419 6389

COL·LECCIÓ "SOM I SEREM"

Ensenyes nacionals de Catalunya

per

Lluís Domènech i Montaner

Edició facsímil, amb un pròleg de Martí de Riquer, de l'edició de 1936 avui introbable: obra amb més de dues-centes il·lustracions acolorides a mà. Llegendes, tradicions i història dels signes nacionals catalans: les barres de la Casa Reial de Barcelona, la bandera, l'escut, els emblemes reials i la creu de Sant Jordi. El pròleg de Martí de Riquer actualitza l'obra de Domènech i Montaner.

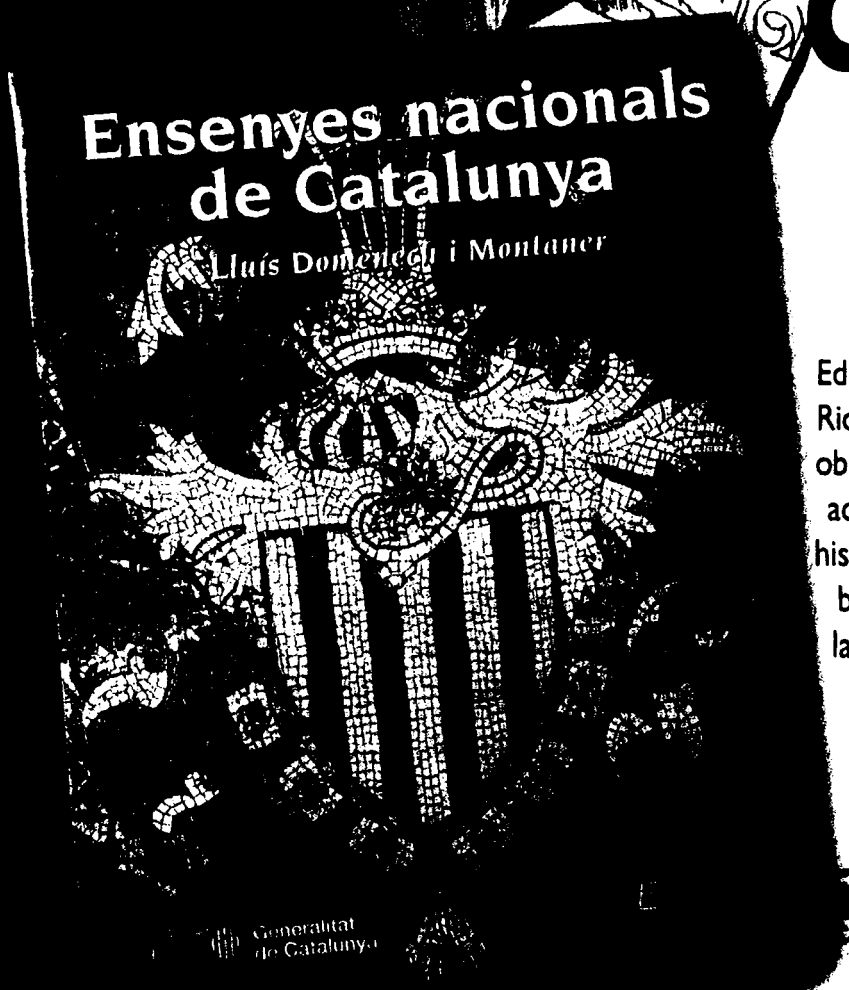

NOVETAT
Col·lecció "Som i serem", núm. 8
PVP 11.000 ptes.
+ 750 ptes. per despeses de tramesa
278 pàgines

Venda per correu: Apartat 2800. 08080 Barcelona

Llibreries de la Generalitat:
Rambla dels Estudis, 118, Barcelona
Gran Via de Jaume I, 38, Girona
Rambla d'Aragó, 43, Lleida
Serrano, 1, Madrid

Generalitat de Catalunya

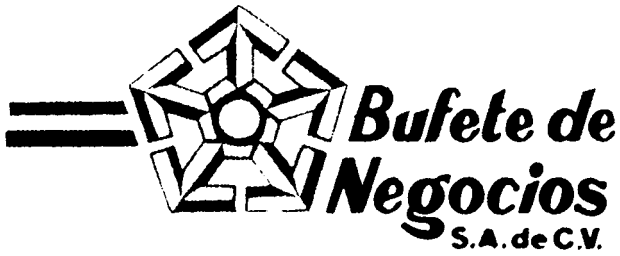

José Revueltas no. 247-1
Col. Villa de Cortés
03530 México, D.F.
☎ 579 2727 Fax 5798810

Importacions de papers adhesius
i papers especials
fixter Fills de A. Fàbregas

CASA DE CAMBIO TAMIBE, S.A. DE C.V.

La casa de canvi dels catalans

Compra-venda de tota mena de divises
Venda de trasferències a Espanya
Xecs en pessetes convertibles
Compra de xecs en dòlars a pensionats i molts més serveis
Pregunteu

Oficina matriu
Insurgentes Sur 575 / Col. Nápoles / Mèxic, D.F. / ☎ 682 2427

Sucursals a Mèxic, D.F.
❖ Zona Rosa: Niza 11, Colonia Juárez ❖ San Ángel: Av. Revolución 1349, Tlacopac
❖ Extremadura: Extremadura 72, Insurgentes-Mixcoac ❖ C.C. Insurgentes: Insurgentes Sur 347, Colonia Roma
❖ Aeroport Internacional, Arribada Internacional ❖ Lomas: Reforma 110, Lomas de Chapultepec
❖ Plaza Manzana: División del Norte 2943-9

Sucursals a Pachuca, Hgo.
❖ Centre: Av. Juárez 406 ❖ Perisur: Local 4 Isla L, Blvd. Felipe Ángeles

VIVES
1968

1995
Vives Molins

ANDORRA

PAELLA DIÀRIAMENT RESTAURANT CASA JUAN

GAUDEIXI-LA AQUÍ O PORTI-LA A CASA
¿Fa una festa, banquet o boda?
Faci fruïr als seus convidats la nostra exquisida
PAELLA
SOM ÚNICS!
COMPROBI-HO I BON PROFIT!
Preu especial als socis de l'Orfeó Català

Atenció personal de Joan i Rosa Pascual

Av. Revolución 1225
a 30 metres de Barranca del Muerto
Tel.: 593 06 74

Homero # 513
3er. pis
Col. Polanco
Tels. 250-0406
254-3517 i 97
DESCOMPTE
ESPECIAL

29 ANYS DE FESTA EN FESTA!!!

PASTISSOS ESPECIALS
PER A QUALSEVOL OCASIÓ

(Aniversaris, casaments, bateigs, "showers", comiats, primeres comunions, i d'altres)

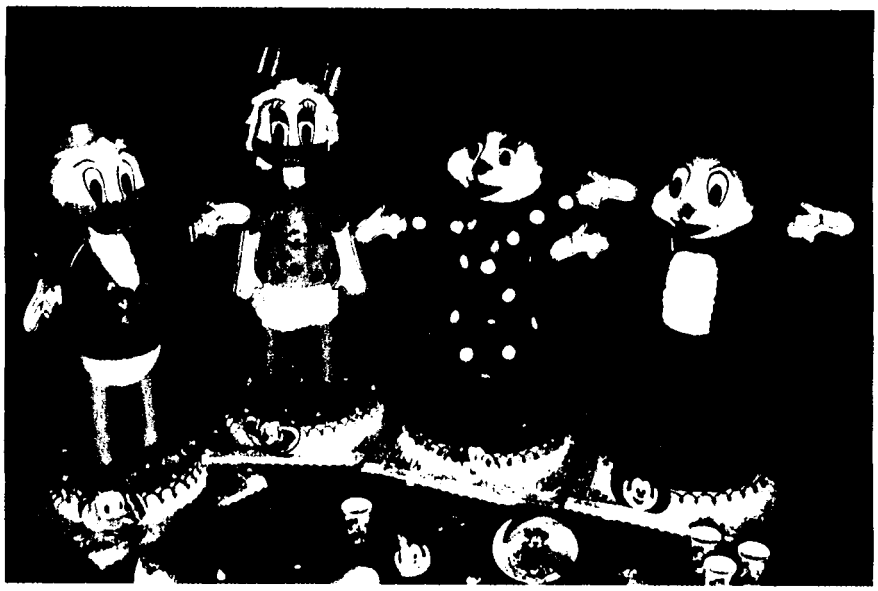

EL CULTE A LA BONA TAULA

c/ VALENCIA 202 / BARCELONA
Tel. 451 2513

RESTAURANT I SALONS PER BANQUETS

EXPERIÈNCIA I DISTINCIÓ EN GASTRONOMIA I SERVEI

OBERT TOTS ELS DIES PER ESMORZARS I DINARS

AMFITRIÓ

JOAN PONSÀ I CALL

FORESTA

DISPOSA DE SALONS PER TOTA MENA D'ACTES DES DE 10 A 600 PERSONES

BATEJOS * COMUNIONS * BAR/MITZUA * GRADUACIONS * NOCES * ANIVERSARIS

* SEMINARIS * CONFERÈNCIES * EXPOSICIONS

RESERVES 5916
259 2668
2965
FAX 570 6014

AV. CONSTITUYENTES 800 LOMAS ALTAS C.P. 11950 MEXICO, D.F.
AMPLI ESTACIONAMENT AMB VALET PARKING

COTTON
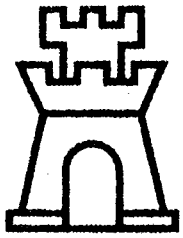
TORREÓN